

زباغات

کامبر خفام

کلا زخاوه

زبایات
حکیم عمر خبیب م

با تصاویر و حواشی بقلم
استاد معظم

آقای رسام ارژنگی

تصحیح و مقابله و همت

محمد مصفا

دارنده کلام خاور

خرداد ۱۳۱۵

طیلم عمر خیام

قدیمترین کتابی که ذکری از عمر خیام نموده چهارمقاله نظامی عروضی سمرقندی است که مصنف آن معاصر خیام بوده و در سنه ۵۰۶ در بلخ در مجلس انس بخدمت او رسیده است و در سنه ۵۳۰ در نیشابور قبر او را زیارت کرده و دو حکایت ذیل را که در باب عمر خیام ذکر میکند اصح^۳ و اقدم مأخذ ترجمه^۴ حال اوست

حکایت

در سنه ست و خمسمایه بشهر بلخ در کوی برده فروشان در سرای امیر ابوسعید جره خواجه امام عمر خیامی و خواجه امام مظفر اسفزاری نزول کرده بودند و من بدان خدمت پیوسته بودم در میان مجلس عشرت از حجة الحق عمر شنیدم که او گفت گور من در موضعی باشد که هر بهاری شمال بر من گل افشان میکند مرا این سخن مستحیل نمود و دانستم که چنوئی گزاف نگوید چون در سنه ثلثین بنشاپور رسیدم چند سال بود تا آن بزرگ روی در نقاب خاک کشیده بود و عالم سفلی ازو یتیم مانده و او را بر من حق استادی بود آدینه زیارت او رفتم و یکی را با خود بردم که خاک او بمن نماید مرا بگورستان حیره بیرون آورد و بر دست چپ گشتم در پایین دیوار باغی خاک او دیدم نهاده و درختان امرود و زردآلو سر از آن باغ بیرون کرده و چندان برگ شکوفه بر خاک او ریخته بود که خاک او در

زیر گِل پنهان شده بود و مرا یاد آمد آن حکایت که بشهر بلخ ازوشنیده بودم گریه بر من افتاد که در بسیط عالم و اقطار ربع مسکون اورا هیچ جای نظیری نمیدیدم ایزد تبارک و تعالی جای او در جنان کنادبمنه و کرمه

حکایت

اگرچه حکم حجة الحق عمر بدیدم اما ندیدم اورا در احکام نجوم هیچ اعتقادی و از بزرگان هیچ کس ندیدم و نشنیدم که در احکام اعتقادی داشت ، در زمستان سنه ثمان و خمسمایه بشهر مرو سلطان کس فرستاد بخواجه بزرگ صدرالدین محمد بن المظفر رحمه الله که خواجه امام عمر را بگوی تا اختیاری کند که بشکار زویم که اندر آن چند روز برف و باران نیاید و خواجه امام عمر در صحبت خواجه بود و در سرای او فرود آمدی خواجه کس فرستاد و اورا بخواند و ماجرا با وی بگفت برفت و دو روز در آن کرد و اختیاری نیکو کرد و خود برفت و با اختیار سلطان را بر نشاند و چون سلطان بر نشست و یک بانگ زمین برفت ابر در کشید و باد برخاست و برف و دمه در ایستاد خندها کردند سلطان خواست که باز گردد خواجه امام گفت پادشاه دل فارغ دارد که همین ساعت ابر باز شود و درین پنج روز هیچ نم نباشد سلطان براند و ابر باز شد و در آن پنج روز هیچ نم نبود و کس ابر ندید ، احکام نجوم اگرچه صنعتی معروف است اعتماد را نشاید و باید که منجم در آن اعتماد دوری نکند و هر حکم که کند حواله با قضا کند .

بعد از چهار مقاله ظاهراً قدیمترین ترجمه حال خیام را ابوالحسن علی بن زید بیهقی در کتاب تئمة صوان الحکمة که مابین سنوات ۵۵۳-۵۶۵ تألیف شده و مؤلف آن در سنه ۵۰۷ عمر خیام را ملاقات نموده نوشته است باین ترتیب :
الدستور الفيلسوف حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيام .

كان نيسابوري الميلاد والآباء والاجداد وكان تلوا أبي علي في اجزاء علوم الحكمة الا انه كان سبي الخلق ضيق العطن وقد تأمل كتاباً باصفهان سبع مرات و حفظه و عاد الى نيسابور و املاه فقوبل بنسخة الاصل فلم يوجد بينهما كثير تفاوت وطالعه الجوزا والشمس وعطارد على درجة الطالع في ح من الجوزاء و عطارد حمى (?) والمشتري من التثليث ناظر اليهما وله ضنة بالتصنيف والتعليم ولم . . . تصنيفاً الا مختصراً في الطبيعيات و رسالة في الوجود ورسالة في الكون و التكليف و كان عالماً باللغة والفقه والتواريخ ، وقيل دخل الامام عمر يوماً على شهاب الاسلام الوزير وهو عبدالرزاق بن الفقيه الاجل ابي القاسم عبدالله بن علي ابن اخ نظام [الملك] و كان عنده امام القراء ابو الحسن الغزالي و كانا يتكلمان في اختلاف القراء في آية فقال شهاب الاسلام على الخبير سقطنا فسأل الامام عمر عن ذلك فذكر وجوه اختلاف القراء وعلل كل واحد و ذكر الشواذ و عللها و فضل وجهاً واحداً على سائر الوجوه فقال امام القراء ابو الحسن الغزالي كثر الله في العلماء مثلك اجعلني من ادمه اهلك وارض عني فاني ما ظننت ان احداً من القراء في الدنيا يحفظ ذلك ويعرفه فضلاً عن واحد من الحكماء واما اجزاء الحكمة من الرياضيات والمعقولات فكان ابن بجدتها و دخل عليه يوماً الامام حجة الاسلام محمد الغزالي وسأله عن تعيين جزءاً من اجزاء الفلك للقضية دون غيرها مع ان الفلك متشابه الاجزاء وانا قد ذكرت ذلك في كتاب عرائس النفائس من تصنيفي فاطال الامام عمر الكلام وابتدأ من ان الحركة من مقولة كذا و ضن بالخوض في محل النزاع و كان من دابة ذلك الشيخ المطاع حتى قام قائم الظهيرة واذن المؤذن فقال الامام الغزالي جاء الحق و زهق الباطل و قام ، و دخل الامام عمر يوماً على السلطان الاعظم سنجر وهو صبي وقد اصابه الجدرى فخرج من عنده فقال له الوزير فخر الدولة كيف رأيت و باي شئ عالجت فقال له الامام عمر الصبي مخوف ففهم ذلك خادم حبشي و رفع ذلك الى السلطان فلما برأ السلطان اضمر بسبب [ذالك] بغض الامام عمر و كان لا يحبه و كان السلطان ملكشاه ينزله

منزلة الندماء والخاقان شمس الملوك ببخارا يعظمه غاية التعظيم و يجلس الامام
عمر معه على سريره ، وحكى الامام عمر يوماً لوالديه و قال انى كنت يوماً
بين يدي السلطان ملكشاه و دخل عليه صبى من اولاده الامراء و ادى
خدمة مرضية فتعجبت من حسن خدمته فى صغر سنه فقال لى السلطان لا تعجب
فان فرخ الدجاجة اذا تفقات بيضته يلتقط بالاعليم ولكنه لا يهتدى الى بيته
سيلاً و فرخ الحمامة لا يلتقط الحب الا بتعليم الزرق [و] مع ذلك يصير
حماماً هادياً يطير من مكة الى بغداد فتعجبت من كلام السلطان و قلت كل
كبير ملهم وقد دخلت على الامام فى خدمة والدى رحمة الله فى سنة سبع
و خمسمائة فسألنى عن بيت فى الحماسة و هو

ولا يرعون اكناف الهوينا اذا حلوا ولا روض الهدون

فقلت الهوينا تصغير لا مكبر له كالثرى والحميا والشاعر يشير الى عز هولاء
و منعتهم يعنى لا يسفون اذا حلوا مكاناً الى التقصير ولا الى الامر الحقيق
بل يقصدون الاشد فالاشد من معالى الامور ثم سألنى عن انواع الخطوط
القوسية فقلت انواع الخطوط القوسية اربعة : منها محيط دائرة و منها قوس
اعظم من نصف دائرة فقال لوالدى شنشنة اعرفها من اخزم و حكى لى
ختنة الامام محمد البغدادى انه كان يتخلل بخلال من ذهب و كان يتأمل
الالهيات من الشفا فلما وصل الى فصل الواحد والكثير وضع الخلال بين
الورقتين و قال ادع الازكيا [؟] حتى اوصى فوصى وقام و صلى ولم يأكل
ولم يشرب فلما صلى العشاء الاخيرة سجد و كان يقول فى سجوده اللهم
[انك] تعلم انى عرفتك على مبلغ امكانى فان معرفتى اياك وسيلتى اليك
ومات »

شهر زورى در كتاب نزحة الارواح (تأليف ۵۸۶-۶۱۱) عين
مطالب فوق را مختصراً نقل کرده ولى ابدأ اسمى از ماخذ اصلى
نبرده است و ۱۳ بيت عربى هم از اشعار خيام ضميمه نموده است .
بعد از چهار مقاله و تتمه صوان الحكمة اقدم مواضعى كه

نامی از عمر خیّام در آن برده شده است در اشعار خاقانی شیروانی است که باصح "اقوال در سنه ۵۹۵ وفات یافته است در یکی از قصاید خود گوید:

زان عقل بدو گفت که ای عمر عثمان هم عمر خیامی و هم عمر خطاب یعنی هم در علم دارای اولین رتبه مانند عمر خیام و هم در عدل صاحب نخستین درجه چون عمر بن خطاب

بعد از اشعار خاقانی شیخ نجم الدین ابوبکر رازی معروف بدایه در کتاب مرصاد العباد که در سنه ۶۲۰ تألیف شده است بتقریبی ذکری از عمر خیّام نموده و عین عبارتش اینست «... و معلوم که روح پاک علوی و روحانی را در صورت خاکی سفلی ظلمانی کشیدن چه حکمت بود و باز مفارقت دادن و قطع تعلق روح از قالب کردن و خرابی صورت چراست و باز در حشر قالب را نشر کردن و کسوت روح ساختن سبب چیست، آنکه از زمرة اولئك کالانعام بل هم اضل بیرون آید بمرتبه انسانی رسد و از حجاب غفلت یعلمون ظاهراً من الحیوة الدنیا و هم عن الاخره هم غافلون خلاص یابد و قدم بندوق و شوق در راه سلوک نهد و آن بیچاره فلسفی و دهری و طبایعی که ازین هردو مقام محرومند و سرگشته و کم گشته تا یکی را از فضلا که بنزد ایشان بفضل و حکمت و کیاست و معرفت مشهور است و آن عمر خیام است از غایت حیرت و ضلالت این بیت می باید گفت.

در دایره کامدن و رفتن ماست
کس می نزند دمی درین عالم راست
و ایضا
آنها نه بدایت نه نهایت پیدا است
کاین آمدن از کجا و رفتن بکجا است

دارنده چو ترکیب طبایع آراست باز از چه قبل فکند اندر کم و کاست
گزشت آمد پس این صور عیب کراست ورنیک آمد خرابی از بهر چراست»

بعد از مرصاد العباد و شهر زوری بر حسب ترتیب ابن الاثیر
در کتاب کامل التوارینخ که در سنه ۶۲۸ تألیف شده در ذیل
حوادث سنه ۴۲۷ گوید :

« وفيها جمع نظام الملك والسلطان ملكشاه جماعت من اعيان المنجمين
وجعلوا النيروز اول نقطة من الحمل وكان النيروز قبل ذلك عند حلول
الشمس نصف الحوت و صار ما فعله السلطان مبدأ التقاويم و فيها ايضاً
عمل الرصد للسلطان ملكشاه و اجتمع جماعت من اعيان المنجمين في عمله
منهم عمر بن ابراهيم النخيامي و ابو المظفر الأسفزاری و ميمون بن النجيب
الواسطي و غيرهم و خرج عليه من الاموال شئ عظيم و بقي الرصد
دائراً الى ان مات السلطان سنة خمس وثمانين واربعمائة فبطل بعد موته
بعد از و قاضي اكرم جمال الدين ابو الحسن علي بن يوسف
القفطي در کتاب تاريخ الحكماء که ظاهراً بين سنه ۶۲۴ -

۶۴۶ تألیف شده است در حرف عين گوید :

« عمر النخيام - امام خراسان ، و علامة الزمان ، يعلم علم يونان و يبحث
على طلب الواحد الديان بتطهير الحركات البدنية لتنزيه النفس الانسانية ، و يأمر
بالتزام السياسة المدنية حسب القواعد اليونانية ، و قد وقف متأخراً و الصوفية
مع شئ من ظواهر شعره فنقلوها الى طريقتهم ، و تحاضروا ابها في مجالساتهم
و خلواتهم و بواطنها حيات للشريعة لواسع ، و مجامع الاغلال جوامع ، و اما
قدح اهل زمانه في دينه و اظهروا ما اسره من مكنونه خشي على دمه و
امسك من عنان لسانه و قلمه ، و حجج متافاة لا تقية ، و ابدى اسراراً من
السرار غير نقية و لما حصل ببغداد سعى اليه اهل طريقته في العلم القديم :
فسد دونهم الباب سد النادم لاسد النديم ، و رجع من حجه الى بلده يروح
الى محل العباد و يغدو ، و يكتم اسراره و لا بد ان تبدو ، و كان عديم القرين
في علم النجوم و الحكمة ، به يضرب المثل في هذه الانواع لو رزق العصمة و

له شعر طائر تظهر خفیاته علی خوفیه، و یکدر عرق قصده کدر خافیه، فمنه،
 اذا رضیت نفسی بمیسور بلغة
 یحصلها بالکد کفی و ساعدی
 امنت تصاریف الحوادث کلها
 فکن یازمانی موعدی او موعدی
 الیس قضی الافلاک فی دورها بان
 تعید الی نحس جمیع المساعد
 فیا نفس صبراً فی مقبلک انما
 تخرت ذراه با نقضاض القواعد»

پس از او زکریا بن محمد بن محمود القزوینی در کتاب
 آثار البلاد و اخبار العباد که در سنه ۶۷۴ تألیف نموده است
 در ذیل نيسابور چنین گوید :

« نيسابور . . . ينسب اليها من الحكماء عمر الخيام كان حكيماً عارفاً
 بجميع انواع الحكمة سيما نوع الرياضی و كان في عهد السلطان ملكشاه -
 السلجوقی سلم اليه مالاً كثير أليشتری به آلات الرصد و يتخذ رصد الكواكب
 فمات السلطان و ماتم ذلك ، و حكى انه نزل ببعض الربط فوجد اهلها
 شاكين من كثرة الطير و وقوع ذرقها و تنجس ثيابهم بها فاتخذ تمثال الطير
 من الطين و نصبه على شرافة من شرافات الموضع فانقطع الطير عنها ، و
 حكى ان بعض الفقهاء كان يمشى اليه كل يوم قبل طلوع الشمس و يقرء
 عليه درساً من الحكمة فاذا حضر عند الناس ذكره بالسوء فامرهم باحضار
 جمع من الطباليين و البوقيين و خبأهم في داره فلما جاء الفقيه على عادته لقراءة
 الدرس امرهم بدق الطبول و النفخ في البوقات فجاءه الناس من كل صوب
 فقال عمر يا اهل نيسابور هذا عالمكم يأتيني كل يوم في هذا الوقت و يأخذ
 مني العلم و يذكرني عندكم بما تعلمون فان كنت انا كما يقول فلان شئ
 يأخذ علمي و الا فلان شئ يذكر الاستاذ بالسوء . »

بعد از آثار البلاد قدیمترین کتابی که ذکری از عمر خیام
 می نماید جامع التواریخ رشیدالدین فضل الله وزیر است که در

سنه ۷۱۸ مقتول گردید رشیدالدین از یکی از کتب اسمعیلیّه
موسوم به « سرگذشت سیدنا » یعنی حسن صبّاح حکایت
معروف رفاقت حسن صبّاح و نظام الملک طوسی و عمر خیّام
را در کودکی در مکتب نیشابور و تعهّد نمودن با یکدیگر که
هر یک از ایشان بدرجه عالی رسد از دیگران مساعدت نماید
الخ نقل میکند .

و کتاب مذکور از جمله کتب اسمعیلیّه است که در کتابخانه
قلعه الموت بوده و هولاکو خان بعد از فتح قلعه الموت علاءالدین
عطا ملک جوینی صاحب تاریخ جهانگشای را مأمور نمود که
کتابخانه ایشانرا تجسس و تصفّح نموده هر کتابی را که مفید
داند نگاه داشته باقی را بسوزاند عطا ملک نیز حسب الامر
رفتار نموده غالب آن کتب را بسوخت ، و فصل بسیار نفیس
مفیدی که در جلد سوّم جهانگشای از تاریخ اسمعیلیّه مندرج
است منقول از همان کتب قلعه الموت است ؛ و عجب آنست که
عطا ملک خود بدین حکایت هیچ اشارتی نمی نماید .

باری حکایت مزبور یعنی داستان رفاقت عمر خیّام و حسن
صبّاح و نظام الملک در اوان طفولیت معروف و مشهور است
و در غالب کتب تاریخ از قبیل جامع التواریخ و تاریخ گزیده

و روضة الصفا و حبيب السیر و تذکره دولت‌شاه و کتاب مجعول
 « وصایای نظام الملك » و همچنین در مقدمه هر طبعی از
 رباعیات عمر خیام بفارسی و انگلیسی و غیر هما مسطور و
 حاجت بتکرار آن درین موضع نیست ولی باید این نکته را ناگفته
 نگذاریم که بعقیده غالب مستشرقین اروپا این حکایت اصلی
 ندارد بلکه مجعول و افسانه است زیرا که تولد نظام الملك
 در سنه ۴۰۸ است و تولد عمر خیام و حسن صباح اگرچه
 معلوم نیست ولی وفات عمر خیام علی المشهور در سنه ۵۱۷
 و وفات حسن صباح در سنه ۵۱۸ و اگر عمر خیام و حسن
 صباح هم سن یا متقارب السن با نظام الملك بودند چنانکه مقتضای
 این حکایت است بایستی هر يك از حسن صباح و عمر خیام
 بیشتر از صد سال عمر کرده باشند و این اگر چه عادة محال
 نیست ولی مستبعد است باز اگر فقط یکی ازین دو نفر (یعنی حسن
 صباح و عمر خیام) موضوع این حکایت و صاحب عمر صد و
 بیست ساله میبود چندان استبعادی نداشت ولی حکایتی که
 مستلزم این باشد که دو شخص معروف تاریخی که هیچ دلیلی
 از خارج بر بلوغ ایشان بعمر فوق العاده نداریم هر دو معاً قریب
 صد و بیست سال عمر کرده باشند بعید الوقوع و ضعیف الاحتمال

است والله اعلم بالصواب .

در کتاب مونس الاحرار که در سنه ۷۴۱ هجری بقلم محمد بن بدر جاجرمی شاعر نوشته شده در باب بیست و هشتم آن که راجع بر باعیات است مؤلف فصل مخصوص مستقلی برای رباعیات خیام بعنوان فصل پنجم در رباعیات ملك الحكماء عمر خیام رحمه الله علیه منعقد نموده و در آن فصل سیزده رباعی باسم و رسم باو نسبت داده است .

در تاریخ گزیده که مقارن مونس الاحرار در سنه هفتصد و سی تألیف شده در فصل شعراء عجم در ترجمه حال خیام گوید: «خیام و هو عمر بن ابراهیم در اکثر علوم خاصه در نجوم سرآمد زمان خود بود و ملازم سلطان ملکشاه سلجوقی بود رسائل خوب و اشعار نیکو دارد و من اشعاره .

هر ذره که بر روی زمینی بوده است خورشید رخی زهره جینی بوده است
گرد از رخ آستین بازم فشان کان هم رخ خوب نازینی بوده است .

در کتاب فردوس التواریخ تألیف مولانا خسرو ابرقوهی در سنه ۸۰۸ فصلی در ترجمه حال عمر خیام منعقد است و عین عبارت آن اینست :

«خیام» و هو عمر بن ابراهیم خیام در اکثر علوم خاصه در علم نجوم سرآمد زمان خود بود رسائل جهانگیر و اشعار

بی نظیر دارد.

حکایت ابو الحسن البیهقی گوید من بمجلس امام عمر در آمدم
در سنهٔ خمس و خمسمایه پس از من معنی بیتی از حماسه پرسید
و آن اینست.

و لا یرعون اکناف الهوینا اذا حلّو و لا ارض الهدون
گفتم هوینا تصغیر است که اسم مکبر ندارد همچنانک ثریا و
حمیّا و شاعر اشارت کرده است بعزّ آن طایفه و منع طرفی
که دارند یعنی در مکانیکه حلول نمایند باموردش بستانید و
در معالی ایشان تقصیری واقع نشود بلکه همت ایشان بسوی
معالی امور باشد، معاصر او پادشاه سلطان ملکشاه سلجوقی
خلیفه و... وفاته. امام محمد بغدادی میگوید مطالعه کتاب الهی
از کتاب الشفاء میکرد و چون بفصل واحد و کثیر رسید چیزی
در میان او راق مطالعه نهاد و مرا گفت جماعت را بخوان تا
وصیت کنم چون اصحاب جمع شدند بشرایط قیام نمود و بنماز
مشغول شد و از غیر اعراض کرد نماز خفتن بگزارد و روی
بر خاک نهاد و گفت اللهم انی عرفتك علی مبلغ امکانی فاغفر لی
فان معرفتی ایاک وسیلتی الیک و جان بحق سپرد و گویند
آخر سخنان نظم او این بود.

سیر آدم ای خدای از هستی خویش از تنگدلی و از تهی دستی خویش از نیست چو هست میکنی بیرون آر زین نیستیم بجرمت هستی خویش در کتاب تاریخ الفی تألیف احمد بن نصر الله تئوی سندی که بنام اکبر شاه هندی معروف ، بسال ۱۰۰۰ تألیف نموده است در باب خیام چنین مینویسد .

« حکیم عمر خیام . وی از پیشوایان حکماء خراسان است [اورا] در حکمت قریب بمرتبه ابوعلی میدانند از تاریخ فاضل محمد شهرزوری معلوم میشود که مولد وی در نیشابور بوده و آباء وی نیز نیشابوری بوده اند بعضی اورا از قریه شمشاد تابع بلخ دانسته اند و [بعضی] مولدش را در قریه بسنگ من توابع استرآباد الحاصل توطن اکثر اوقات در نیشابور داشته حکیم مزبور بواسطه بخل و ضنّت در نشر علوم در تصنیف چندان اثری ظاهر نکرد و آنچه از وی شهرت دارد رساله ایست مسمی بمیزان الحکم در بیان یافتن قیمت چیزهای مرصع بدون کندن جواهر از آن و دیگر رساله مسمی بلوازم الامکنه غرض از آن رساله در یافتن فصول اربعه است و علت اختلاف هوای بلاد و اقالیم ، و از اکثر کتب چنین معلوم میشود که وی مذهب تناسخ داشته آورده اند که در نیشابور مدرسه کهنه بود از برای عمارت آن خران خشت میکشیدند روزی حکیم در

صبحن مدرسه با جمعی طلبه راه میرفت یکی از آن خران
بهیچ وجه بانديرون نمی آمد حکیم چون این حال بدید تبسم
کرد و بجانب خر رفته بدیهة گفت .

ای رفته و باز آمده بل هم گشته نامت ز میان نامها کم گشته
تاخن همه جمع آمده و سم گشته ریش از پس کون در آمده دم گشته

خر داخل شد از حکیم پرسیدند سبب چه بود گفت روحی که
تعلق بجسم این خر گرفته بیدن مدرس این مدرسه بود لهذا
نمیتوانست در آید اکنون چون دانست که حریفان او را
شناختند خود بالضروره قدم بانديرون نهاد «

چون برای آگاهی بر شرح حال خیام هیچ سندی بهتر
از آنچه معاصرین حکیم یا مورخین قدیم نوشته اند نیست
لذا سیزده قسمت فوق را که استاد معظم آقای محمد بن عبد
الوهاب قزوینی مد ظله در حواشی چهار مقاله نظامی و در
مقاله جدا گانه (قسمت نقل از تمة صوان الحکمة در جلد دوم
بیست مقاله قزوینی طبع شده) جمع آوری نموده اند عیناً از
آنجا نقل و طبع گردید .

✧ آثار خیام ✧

- ۱ - رباعیات فارسی خیام .
- ۲ - اشعار عربی که بیش از چند قطعه نیست .
- ۳ - رساله جبر و مقابله بعربی که در پاریس بطبع رسیده
- ۴ - رساله فی شرح ما اشکل من مصادرات کتاب اقلیدس
(نسخه خطی آن در کتابخانه لیدن موجود و در سال ۱۳۱۴
در طهران طبع شده است) .
- ۵ - مختصری در طبیعیات (بنسبت شهر زوری) .
- ۶ - زیج ملکشاهی که یکی از مؤلفین آن خیام است
(بنسبت شیخ عبدالواحد در شرح سی فصل) .
- ۷ - صحیفه بزبان فارسی در علم کلیات بنام فخر الملک بن مؤید -
الملک (در شماره سوم مجله شرق در اسفند ۱۳۰۹ طبع شده است)
- ۸ - رساله ای بزبان فارسی در کلیات وجود (که نسخه
آن در کتابخانه شرقی موزه بریطانیای لندن موجود است) .
- ۹ - رساله ای در کون و تکلیف (که شهر زوری باونسبت
داده و در مصر در مجموعه جامع البدایع طبع شده است) .
- ۱۰ - رساله فی الاحتمال لمعرفة مقدار الذهب والفضه
فی جسم مرکب منهما (در کتابخانه گوتا آلمان نسخه خطی آن
موجود و در آخر رباعیات فارسی خیام چاپ برلن طبع شده)

- ۱۱ - رساله لوازم الامکنه (بنسبت تاریخ الفی)
 ۱۲ - ترجمه فارسی خطبه ابن سینا از عربی (در شماره ۸ مجله شرق بتاریخ مرداد ۱۳۱۰ طبع شده است) .
 ۱۳ - قسمتی از مجموعه روضه القلوب (کریستنسن کشف کرده)
 ۱۴ - رساله نوروز نامه شامل فوائد نجومی و تاریخی نوروز (نسخه خطی آن در برلن موجود و در سال ۱۳۱۲ در طهران بطبع رسیده است) .
 ۱۵ - دو تقریر فارسی و عربی در وجود (که در شماره ۱۱ مجله شرق بتاریخ آذر ۱۳۱۰ طبع شده است) .
 ۱۶ - دورساله در سه مسئله از حکمت و رساله ای در علم اعلی و حکمت اولی (جزء کتاب جامع البدایع در مصر طبع شده)

رباعیات حکیم عمر خیام با کثر السنه روی زمین ترجمه شده است مخصوصاً بانگلیسی و فرانسه و آلمانی و ایتالیائی و روسی و همچنین بالسنه عربی و ترکی و اردو و سایر السنه غربی و شرقی و در بعضی از زبانها چندین مرتبه ترجمه گردیده است و شهرت خیام در اروپا و امریکا کمتر از شهرت او در ایران نیست .

آمد سحری ندا ز میخانه ما :
کای رند خراباتی دیوانه ما !
بر خیز که پر کنیم پیمانہ زمی
زان پیش که پر کنند پیمانہ ما

۲
بر خیز و بیا بتا برای دل ما
حل کن بجمال خویشتن مشکل ما
یک کوزه می بیار تا نوش کنیم
زان پیش که کوزها کنند از گل ما

۳
تا بتوانی رنجه مگردان کس را
بر آتش خشم خویش منشان کس را
گر راحت جاودان طمع میداری
میرنج همیشه و مرنجان کس را

۴

چون در گذرم بیاده شوئید مرا
تلقین ز شراب ناب گوئید مرا
خواهید بروز حشر یابید مرا
از خاک در میکده جوئید مرا

۵

چون عهده نمیشود کسی فردا را
حالی خوش دار این دل پرسودا را
می نوش بماهتاب ای ماه که ماه
بسیار بتابد و نیابد ما را

۶

زین دهر که بود مدتی منزل ما
نامد بجز از بلا و غم حاصل ما
افسوس که حل نگشت یک مشکل ما
رفتیم و هزار حسرت اندر دل ما

۷

عاشق همه ساله مست و شیدا با دا
دیوانه و شوریده و رسوا با دا
در هشیاری غصه هر چیز خوریم
چون مست شدیم هر چه با دا با دا

۸

عاقل بچه امید در این کهنه سرا
بر دولت او نهد دل از بهر خدا
هر گاه که خواهد که نشیند از پا
گیرد اجلس دست که بالا بنما

۹

قرآن که مهین کلام خوانند او را
که گاه نه بر دوام خوانند او را
بر گرد پیاله آیتی روشن هست
کاندر همه جا مدام خوانند او را

۱۰

گر می نخوری طعنه مزن مستان را
بنیاد مکن تو حيله و داستان را
توغرّه مشو بدانکه می می نخوری
صد کار کنی که می غلامت آن را

۱۱

هر چند که رنگ و روی زیباست مرا
چون لاله رخ و چوسر و بالاست مرا
معلوم نشد که در طربخانه خاک
نقش ازلی بهر چه آراست مرا

۱۲

ای دل ز زمانه رسم احسان مطلب
وز گردش دوران سر و سامان مطلب
درمان طلبی درد تو افزون گردد
بسا درد بساز و هیچ درمان مطلب

کرمی بخوردی طغندی زنستانرا کردت بدتوب کنم یزد ارا تو خردین کنی که من می بخورم صد کار کنی که غلامت آفر

۱۳

با بط میگفت ماهی در تب و تاب
« باشد که بجوی رفته باز آید آب؟ »

بط گفت که: چون من و تو گشتیم کباب
دنیا پس مرگ ما چه دریاچه سراب

۱۴

چندان بخورم شراب کاین بوی شراب
آید ز تراب، چون روم زیر تراب
گر بر سر خاک من رسد مخموری
از بوی شراب من شود مست و خراب

۱۵

روزی دو که مهلتست می خورم می ناب
کاین عمر دو روزه بر نگردد، دریاب
دانی که جهان رو بخرابی دارد
تو نیز شب و روز زمی باش خراب

۱۶

روزی که بدست بر نهم جام شراب
وز غایت خرمی شوم مست و خراب
صد معجزه پیدا کنم اندر هر باب
زین طبع چو آتش و سخنهای چو آب

۱۷

ما و می و معشوق درین کنج خراب
جان و دل و جام و جامه در رهن شراب
فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب
آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب

۱۸

آبادی میخانه زمی خوردن ماست
خون دوهزار توبه در گردن ماست
گر من نکنم گناه رحمت چه کند
آرایش رحمت از گنه گردن ماست

۱۹

آن به که درین زمانه کم گیری دوست
با اهل زمانه صحبت از دور نکوست
آنکس که بیجملگی ترا تکیه بر اوست
چون چشم خرد باز کنی دشمنت اوست

۲۰

آن قصر که بهرام در او جام گرفت
آهو بیچه کرد و روبه آرام گرفت
بهرام که گور میگریفتی همه عمر
دیدنی که چگونه گور بهرام گرفت؟

۲۱

آنکس که بخوبان لب خندان دادست
خون جگری بدرد مندان دادست
گر قسمت ما نداد شادی غم نیست
شادیم که غم هزار چندان دادست

۲۲

ابر آمد و باز بر سر سبزه گریست
بی باده گلرنگ نمیباید زیست
این سبزه که امروز تماشا گه ماست
تا سبزه خاك ما تماشا گه کیست

۲۳

اجزای پیاله را که در هم پیوست
بشکستن آن روا نمیدارد مست
چندین سرو پای نازنین و کف دست
از مهر که پیوست و بکین که شکست؟

۲۴

از من رمقی بسعی ساقی مانده است
وز صحبت خلق بی وفاقی مانده است
از باده دوشین قدحی بیش نماند
از عمر ندانم که چه باقی مانده است

۲۵

از منزل کفر تا بدین ، يك نفس است
وز عالم شك تا به يقين يك نفس است
این يك نفس عزیز را خوش میدار
چون حاصل عمر ما همین یکنفس است

۲۶

از هرزه بهر دری نمیباید تاخت
با نيك و بد زمانه میباید ساخت
از طاسك چرخ و کعبتین تقدیر
هر نقش که پیدا است همان باید باخت

۲۷

اسرار جهان چنانکه در دفتر ماست
گفتن نتوان که آن وبال سرماست .
چون نیست درین مردم نادان اهلی
نتوان گفتن هر آنچه در خاطر ماست .

۲۸

اکنون که جهان را بخوشی دسترس نیست
هر زنده دلی را سوی صحرای هوس نیست
بر هر شاخی طلوع موسی دست نیست
در هر نفسی خروش عیسی نفس نیست

۲۹

اکنون که گل سعادتت پر بار است
دست تو ز جام می چرا بیکار است
می خور که زمانه دشمنی غدار است
در یافتن روز چنین دشوار است

۳۰

امروز ترا دسترس فردا نیست
واندیشه فردات بجز سودا نیست
ضایع مکن این دم اردلت شیدان نیست
کاین باقی عمر را بقا پیدا نیست

۳۱

امروز که نوبت جوانی^۳ من است
می نوشم از آنکه کامرانی^۳ من است
عیش مکنید، گرچه تلخست خوش است
تلخ است از آنکه زندگانی^۳ من است

۳۲

ای آمده از عالم روحانی تفت
حیران شده در چهار و پنج و شش و هفت
می خور چو ندانی ز کجا آمده
خوش باش ندانی بکجا خواهی رفت

۳۳

ای بیخبر این جسم مجسم هیچ است
وین طارم نه سپهر ارقم هیچ است
خوش باش که در نشیمن کون و فساد
وابسته یکدمیم و آن هم هیچ است

۳۴

ای چرخ فلک خرابی از کینه تست
بیداد گری پیشه دیرینه تست
ای خاک اگر سینه تو بشکافند
بس گوهر قیمتی که در سینه تست

۳۵

ای دل چو زمانه میکند غمناکت
ناگه برود ز تن روان یاکت
بر سبزه نشین بکام دل روزی چند
زان پیش که سبزه بردمد از خاکت

۳۶

ای دل چو نصیب تو همه خون شدن است
احوال تو هر لحظه دگرگون شدن است
ای جان تو بتن بهر چه کار آمده ای
چون عاقبت کار تو بیرون شدن است

۴۷

ایزد چو گل وجود ما می آراست
دانست ز فعل ما چه بر خواهد خاست
بی حکمش نیست هر گناهی که مر است
پس سوختن روز قیامت ز کجاست

۴۸

ای مرد خرد حدیث فر داهوس است
در دهر زدن لاف سخنها هوس است
امروز چنین هر که خر دمند کس است
داند که همه جهان همین يك نفس است

۴۹

این بحر وجود آمده بیرون ز نهفت
کس نیست که این گوهر تحقیق بسفت
هر کس سخنی از سر سودا گفتند
زان روی که هست کس نمیداند گفت

۴۰

این کوزه چومن عاشق زاری بودست
در بند سر و زلف نگاری بودست
این دسته که بر گردن او می بینی
دستی است که بر گردن یاری بودست

۴۱

این کهنه رباط را که عالم نام است
و آرامگه ابلق صبح و شام است
بز میست که و امانده صد جمشید است
قصریست که تکیه گاه صد بهرام است

۴۲

ای وای بر آن دل که در او سوزی نیست
سودا زده مهر دل افروزی نیست
روزی که تو بی عشق بسر خواهی برد
ضایع تر از آن روز ترا روزی نیست

۴۳

با باده نشین که ملک محمود اینست
وز چنگ شنو که لحن داود اینست
از نامده و رفته دگر یاد مکن
حالی خوش باش زانکه مقصود اینست

۴۴

با مطرب و می حور سرشتی گر هست
یا آب روان و لب کشتی گر هست
به زین مطلب دوزخ فرسوده متاب
حقا که جز این نیست بهشتی گر هست

۴۵

بر تر ز سپهر خاطر م روز نخست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ میبجست
پس گفت مرا معلم از رای درست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ با تو است

۴۶

بر چهره گل نسیم نوروز خوش است
در صحن چمن روی دل افروز خوشست
ازدی که گذشت هر چه گوئی خوش نیست
خوش باش وزدی مگو که امروز خوشست

۴۷

بر خیز و بده باده چه جای سخن است
کامشب دهن تنگ تو روزی من است
ما را چو رخ خویش می گلگون ده
کاین توبه من چو زلف تویر شکن است

۴۸

بر کف می لعل و زلف دلدار بدست
بر طرف چمن کنم باقبال نشست
می نوشم و از دور فلک نندیشم
و آنگاه شوم ز باده عشرت مست

بر لوح نشان بودنیها بوده است
 پیوسته قلم ز نیک و بد فرسوده است
 در روز ازل هر آنچه بایست بداد
 غم خوردن و کوشیدن مایه بوده است

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت
 اندر همه آفاق بگشتیم بگشت
 کس را نشنیدیم که آمد زین راه
 راهی که برفت راه رو بازنگشت

پیش از من و تو لیل و نهار بود دست
 گردنده فلک نیز بکاری بود دست
 ز نهار قدم بخاک آهسته نهی
 کان مردمک چشم نگاری بود دست

۵۲

تا باز شناختم من این پای ز دست
این چرخ فرومایه مرادست ببست
افسوس که در حساب خواهند نهاد
عمری که مرابی می و معشوقه گذشت

۵۳

تا چند زخم بروی دریاها خشت
بیز ارشدم زبت پرستان و کنشت
خیام که گفت دوزخی خواهد بود
که رفت بدوزخ و که آمدز بهشت؟

۵۴

تا کی ز چراغ مسجد و دود کنشت
تا چند زیانِ دوزخ و سود بهشت
رو بر سر لوح بین که استاد قضا
روز ازل آنچه بودنی بود نوشت

۵۵

تا هشیارم طرب ز من پنهانست
چون مست شدم در خر دم نقصانست
حالیست میان مستی و هشیاری
من بنده آن که زندگانی آنست

۵۶

جامی و مئی و ساقی بر لب کشت
این جمله مرا نقد و ترا نسیه بهشت
مشنو سخن بهشت و دوزخ از کس
که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

۵۷

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست
هرگز دیدی کسی که جاوید بزیست
این يك دو نفس که در تنت عاریتی است
با عاریتی عاریتی باید زیست

۵۸

چون آب بجوید بار و چون باد بدشت
روزی دگر از نوبت عمرم بگذشت
هرگز غم دو روز مرا یاد نگشت
روزی که نیامدست و روزی که گذشت

۵۹

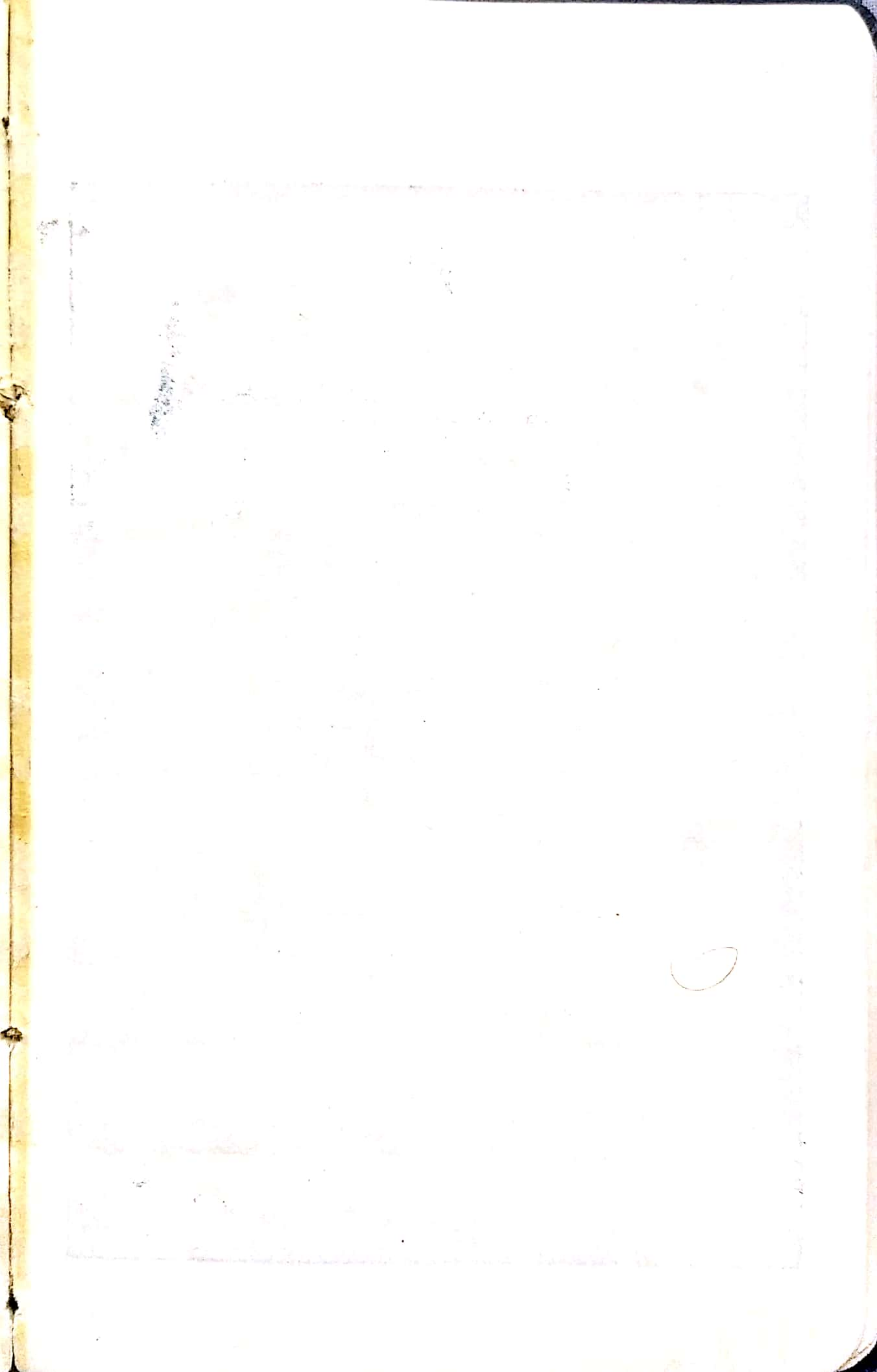
چون آمدنم بمن نبید روز نخست
وین رفتن بی مراد عز میست درست
بر خیز و میان ببندای ساقی چست
کاندوه جهان بمی فرو خواهم شست

۶۰

چون ابر به نوروز رخ لاله بشست
بر خیز و بجام باده کن عزم درست
کاین سبزه که امروز تماشاگه تست
فردا همه از خاک تو بر خواهد رست

چون آمدنم بنده درخت دین من برادر غریب است بر خرد میان نیدی ساقی کاندوه جهان بی فروختم
شبت
خام

۶۱

چون بلبل مست راه در بستان یافت
روی گل و جام باده را خندان یافت
آمد بزبان حال در گوشم گفت
در یاب که عمر رفته را نتوان یافت

۶۲

چون چرخ بکام يك خردمند نگشت
خواهی توفك هفت شمر خواهی هشت
چون باید مرد و آرزوها همه هشت
چه مور خورد بگور و چه گرگ بدشت

۶۳

چون کار نه بر مراد ما خواهد رفت
ندیشه و جهد ما کجا خواهد رفت
بیوسته نشسته ایم در حسرت آنک
دیر آمده ایم و زود میباید رفت

۶۴

چون لاله بنوروز قدح گیر بدست
بالاله رخی اگر ترا فرصت هست
می نوش به خر می که این چرخ کبود
ناگاه ترا چو خاک گرداند پست

۶۵

چون مردن تو مردن یکبارگی است
یکبار بمیر . این چه بیچارگی است
خونی و نجاستی و مشتی رگ و پوست
انگار نبود این چه غمخوارگی است

۶۶

چون نیست حقیقت و یقین اندر دست
نتوان بامید شك همه عمر نشست
هان تا ننهیم جام می از کف دست
در بیخبری مرد چه هشیار و چه مست

۶۷

چون نیست زهر چه نیست جز باد بدست
چون هست بهر چه هست نقصان و شکست
انگار که هست هر چه در عالم نیست
پندار که نیست هر چه در عالم هست

۶۸

خاکی که بزیر پای هر حیوانیست
کفِ صنمی و چهرهٔ جانانیست
هر خشت که بر کنگرهٔ ایوانیست
انگشت وزیر یا سر سلطانیست

۶۹

خیام تنت بخیمه ای ماند راست
جان سلطانی که منزلش دار بقاست
فرّاش ازل ز بهر دیگر منزل
نه خیمه بیفکند چو سلطان بر خاست

۷۰

خیام ز بهر گنه این مایم چیست
وز خوردن غم فایده بیش و کم چیست
آنرا که گنه نکرد غفران نبود
غفران ز برای گنه آمد غم چیست

۷۱

خیام که خیمه‌های حکمت میدوخت
در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش ببرید
دلایل قضا بر ایگانش بفروخت

۷۲

دارنده چو ترکیب طبایع آراست
ز بهر چه او فکندش اندر کم و کاست
گر نیک آمد شکستن از بهر چه بود
ور نیک نیامد این صور عیب کراست

۷۳

در بزم خرد عقل دلیل سره گفت
در روم و عرب میمنه و میسره گفت
گر نا اهلی گفت که می ناسره است
من چون شنوم چونکه خدایش سره گفت

۷۴

در پرده اسرار کسی را ره نیست
زین تعبیه جان هیچکس آگه نیست
جز در دل خاک هیچ منزلگه نیست
می خور که چنین فسانه ها کوته نیست

۷۵

در جام طرب باده گلرنگ خوش است
با نغمه عود و ناله چنگ خوش است
زاهد که خبر ندارد از جام شراب
دور از بر ما هزار فرسنگ خوش است

۷۶

در چشم محققان چه زیبا و چه زشت
منزلگه عاشقان چه دوزخ چه بهشت
پوشیدن بیدلان چه اطلس چه پلاس
زیر سر عاشقان چه بالین و چه خشت

۷۷

در خواب بدم مرا خر دمندی گفت
کز خواب کسی را گل شادی نشکفت
کاری چه کنی که با اجل باشد جفت
می خور که بزیر خاک میباید خفت

۷۸

در دهر بر نهال تحقیق نرسد
زیرا که درین راه کسی نیست درست
هر کس زده است دست در شاخی سست
امر و زچودی شمار و فردا چون نخست

۷۹

در ده صنمامی که جهان را تابیبست
زان می که گل نشاط را زو آیبست
بشتاب که آتش جوانی آیبست
دریاب که بیداری دولت خوابیبست

۸۰

در روی زمین اگر مرا یک خشتت
آن وجه می است اگر چه نامش زشتت
مارا گویند وجه فردای تو کو
در آعه و دستار نه مریم رشتت

۸۱

در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت
ترسندۀ دوزخند و جویای بهشت
آن کس که زاسرار خدا با خبرست
زین تخم در اندرون دل هیچ نکشت

۸۲

در عالم بی وفا که منزلگه ماست
بسیار بجستم بقیاسی که مراست
چون روی تو ماه نیست روشن گفتم
چون قد تو سر و نیست میگویم راست

۸۳

در عشق تو از ملامت ننگی نیست
ببخبران در این سخن جنگی نیست
بن شربت عاشقی همه مردان راست
مردان را از این قدح رنگی نیست

۸۴

در فصل بهار اگر بتی حور سرشت
بک ساغر می دهد مرا بر لب کشت
گر چه بر هر کس این سخن باشد زشت
ز سگ بترم اگر کنم یسار بهشت

۸۵

در هر دشتی که لاله‌زاری بوده است
آن لاله زخون شهر یاری بوده است
هر برگ بنفشه کز زمین میروید
خالیت که بر رخ نگاری بوده است

۸۶

در یاب که از روح جدا خواهی رفت
در پرده اسرار خدا خواهی رفت
خوش باش ندانی ز کجا آمده ای
می نوش ندانی بکجا خواهی رفت

۸۷

دل ستر حیات اگر کماهی دانست
در مرگ هم اسرار الهی دانست
امروز که با خودی ندانستی هیچ
فردا که ز خود روی چه خواهی دانست

۸۸

دل گفت مرا علم لدنی هوس است
تعلیمم کن اگر ترا دسترس است
گفتم که الف گفت دگر هیچ مگوی
در خانه اگر کس است یک حرف بس است

۸۹

دنیا دیدی و هر چه دیدی هیچ است
و آن نیز که گفتی و شنیدی هیچ است
سر تا سر آفاق دوییدی هیچ است
آن نیز که در خانه خریدی هیچ است

۹۰

دنیا نه مقام تست نه جای نشست
فرزانه در او خراب او لیتر و هست
بر آتش غم ز بساده آبی میزان
زان پیش که در خاک روی باد بدست

۹۱

دوران جهان بی می و ساقی هیچ است
بی زمزمه نای عراقی هیچ است
هر چند در احوال جهان مینگرم
حاصل همه عشرتست و باقی هیچ است

۹۲

دوری که در او آمدن و رفتن ماست
آنرا نه بدایت نه نهایت پیدا است
کس می نزند دمی در این معنی راست
کاین آمدن از کجا و رفتن بکجا است

۹۳

راز از همه ناکسان نهان باید داشت
و اسرار نهان ز ابلهان باید داشت
بنگر که بجای مردمان می چکنی
چشم از همه مردمان همان باید داشت

۹۴

زان باده که عمر را حیات دگر است
پر کن قدحی گرچه ترا درد سر است
بر نه بکفم که کار عالم سمر است
بشتاب که عمر ای پسر در گذر است

۹۵

زهر است غم جهان و می تریاکت
تریاک خوری ز زهر نبود بیاکت
با سبزه خطان بسبزه زاری می خور
زان پیش که سبزه بر دمد از خاکت

۹۶

زین پیش نشان بودنیها بوده است
پیوسته قلم زنیك و بد ناسوده است
تقدیر ترا هر آنچه بایست بداند
غم خوردن و کوشیدن مابیهوده است

در این پیش نشان بود دنیا بود است
 پرستش قلم زین است بدان بود است
 اندر تقدیر هر چه با است بدان
 غمخوارون و کوشیدن با است

۹۷

ساقی ببرم گر بت یاقوت لبست
ور آب خضر بجای آب عنب است
گر زهره بود مطرب و عیسی همدم
چون دل نه بجای بود نه جای طربست

۹۸

ساقی غم من بلند آوازه شدست
سر مستی من برون ز اندازه شدست
با موی سپید سر خوشم کز می تو
پیرانه سرم بهار دل تازه شدست

۹۹

ساقی قدحی که کار عالم نفسی است
گر شادی از ویکنفس آن نیز بسی است
خوش باش بهر چه پیشت آید که جهان
هرگز نشود چنانکه دلخواه کسی است

۱۰۰

ساقی گل و سبزه بس طربناک شدست
دریاب که هفته دگر خاک شدست
می نوش و گلی بچین که تا درنگری
گل خاک شدست و سبزه خاشاک شدست

۱۰۱

سیم ارچه نه مایه خردمندانست
بی سیمان را باغ جهان زندانست
از دست تهی بنفشه سر بر زانوست
در کیسه زردهان گل خندانست

۱۰۲

شادی مطلب که حاصل عمر دمیست
هر ذره ز خاک کیقبادی و جمیست
احوال جهان و عمر فانی و وجود
خوابی و خیالی و فریبی و دمیست

۱۰۳

صحرا رخ خود بابر نوروز بشست
وین دهر شکسته دلزنو گشت درست
با سبزه خطی بسبزه زاری می خور
بر یاد کسی که سبزه از خاکش درست

۱۰۴

عالم همه محنتست و ایام غم است
گردون همه آفتست و گیتی ستم است
فی الجملة چو در کار جهان مینگرم
آسوده کسی نیست و گر هست کم است

۱۰۵

عمریست که مدّاحی می ورد منست
و اسباب می است هر چه در گرد منست
زاهد اگر استاد تو عقلست اینجا
خوش باش که استاد تو شاگرد منست

۱۰۶

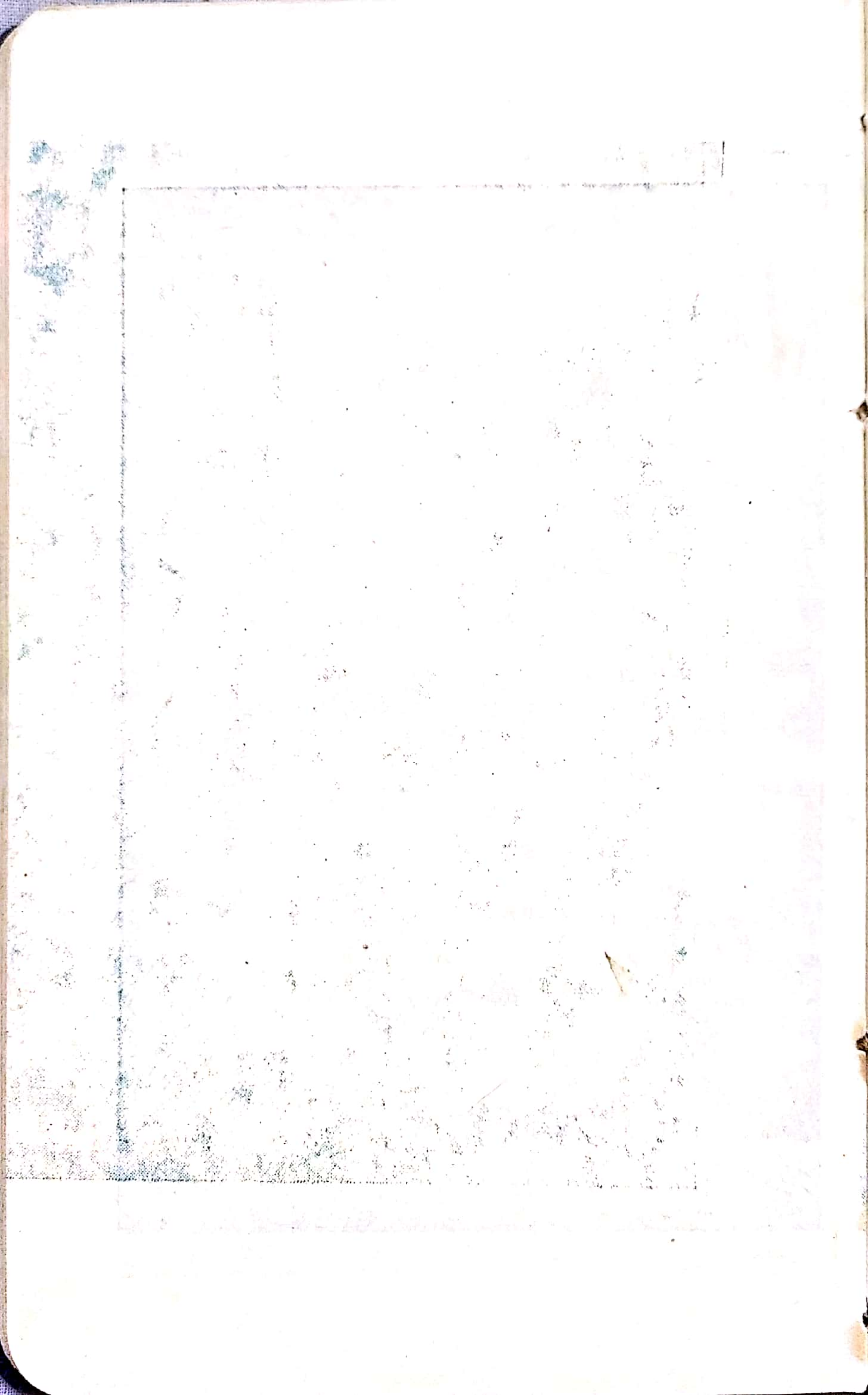
فصل گل و طرف جو یبار و لب کشت
با یکدوسه تازه دلبری حور سرشت
پیش آر قدح که باده نوشان صبح
آسوده ز مسجدند و فارغ ز بهشت

۱۰۷

کنه خردم در خور اثبات تو نیست
واندیشه من بجز مناجات تو نیست
من ذات ترا بواجبی کی دانم
داننده ذات تو بجز ذات تو نیست

۱۰۸

گر از پی شهوت و هوا خواهی رفت
از من خبرت که بی نوا خواهی رفت
بنگر چه کسی و از کجا آمده
میدان که چه میکنی کجا خواهی رفت

کل صعدی خود بر آشفته و بر باد صبا حکایتی گفت و بر نخت بد عهدی هر بین که گل در دو روز هر بر زود پنجه کرد و بسکت بر نخت
سیام

۱۰۹

گردون نگری ز عمر فرسوده ماست
جیحون اثری ز اشک آلوده ماست
دوزخ شری ز رنج بیهوده ماست
فردوس دمی ز وقت آسوده ماست

۱۱۰

گر گل نبود نصیب ما خار بس است
ور نور بما نمیرسد نار بس است
گر خرقه و خانقاه و شیخی نبود
ناقوس و کلیسیا و ز^ن نار بس است

۱۱۱

گل گفت به از لقای من روئی نیست
چندین ستم گلابگر باری چیست
بلبل بزبان حال با او میگفت
یکروز که خندید که سالی نگریست؟

۱۱۲

گویند کسان بهشت با حور خوش است
من میگویم که آب انگور خوش است
این نقد بگیر و دست از آن نسیه بدار
کاوازه دل شنیدن از دور خوش است

۱۱۳

گویند مخور می مه شعبان نه رواست
نه نیز رجب که آن مه خاص خداست
شعبان و رجب مه خدایند و رسول
مامی رمضان خوریم کان خاصه ماست

۱۱۴

گویند مرا که دوزخی باشد مست
قولیست ولیک دل در آن نتوان بست
گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود
فر دا بیننی بهشت را چون کف دست

۱۱۵

لعل تو می مذاب و ساغر کانست
جسم تو پیاله و شرابش جانست
آن جام بلورین که ز می خندانست
اشکیست که خون دل درو پنهانست

۱۱۶

ماهی امید عمرم از شست برفت
بی فائده عمرم چو شب مست برفت
عمری که ازو دمی جهانی ارزد
افسوس که رایگانم از دست برفت

۱۱۷

من بنده غاصیم رضای تو کجاست
تاریک دلم نور و ضیای تو کجاست
مارا تو بهشت اگر بظاعت بخشی
این مز دبود، لطف و عطای تو کجاست

۱۱۸

من هیچ ندانم که مرا آنکه سرشت
از اهل بهشت کرد یا دوزخ زشت
جامی و بتی و بربطی بر لب کشت
این هر سه مرا نقد و ترا نسیه بهشت

۱۱۹

مہتاب بنور دامن شب بشکافت
می نوش، دمی بهتر ازین نتوان یافت
خوش باش و میندیش که مہتاب بسی
اندر سر خاک یک بیک خواهد تافت

۱۲۰

می بر کف من نه که دلم در تابست
وین عمر گریز پای چون سیمابست
دریاب که آتش جوانی آبست
هش دار که بیداری دولت خوابست

۱۲۱

می خوردن من نه از برای طربست
نیز بهر نشاط و ترك دین و ادبست
خواهم که دمی ز خویشتم باز رهم
می خوردن و مست بودیم زین سببست

۱۲۲

می خوردن و شاد بودن آئین منست
فارغ بودن ز کفر و دین دین منست
گفتم بعروس دهر: کابین تو چیست؟
گفتا: دل خرم تو کابین منست

۱۲۳

می خور که بزیر گل بسی خواهی خفت
بی مونس و بی رفیق و بی همدم و جفت
زنهار بکس مگو تو این راز نهفت
هر لاله که پشمرده نخواهد بشکفت

۱۲۴

می خور که مدام راحت روح تو اوست
آسایش جان و دل مجروح تو اوست
طوفان غم از بگیرد از پیش و پست
در باده گریز کشتی نوح تو اوست

۱۲۵

می ده که دل ریش مرا مرهم اوست
سودا زدگان عشق را همدم اوست
پیش دل من خاکِ یکی جرعه به است
از چرخ که کاسه سر عالم اوست

۱۲۶

می گر چه بشرع زشت نامست خوشست
چون بر کف ساقی غلامست خوشست
تلاخست و حرامست خوشم می آید
دیر یست که تا هر چه حرامست خوشست

۱۲۷

می نوش که عمر جاودانی اینست
خود حاصلت از دور جوانی اینست
هنگام گل و مُلست و یاران سر مست
خوش باش دمی که زندگانی اینست

۱۲۸

نازم بخرابات که اهلش اهلست
چون نیک نظر کنی بدش هم سهلست
از مدرسه بر نیخاست یک اهل دلی
ویران شود این خرابه دارالجهلست

۱۲۹

نه لایق مسجدم نه در خورد کنشت
ایزد داند گل مرا از چه سرشت
چون کافر درویشم و چون قحبه زشت
نه دین و نه دنیا و نه امید بهشت

۱۳۰

نیکی و بدی که در نهاد بشر است
شادی و غمی که در قضا و قدر است
با چرخ مکن حواله کاندر ره عشق
چرخ از تو هزار بار بیچاره تر است

۱۳۱

هر چند که از گناه بدبختم و زشت
نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت
اما سحری که میرم از مخموری
میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

۱۳۲

هر دل که در او مهر و محبت نرسد
خواه اهل سجاده باش خواه اهل کنشت
در دفتر عشق نام هر کس که نوشت
آزاد ز دوزخ است و فارغ ز بهشت

۱۳۳

هر ذره که بر روی زمینی بودست
خورشید رخی زهره جبینی بودست
گرد از رخ نازنین به آرم فشان
کان هم رخ خوب نازنینی بودست

۱۳۴

هر سبزه که بر کنار جوئی رسته است
گوئی ز لب فرشته خوئی رسته است
یا بر سر هر سبزه بخواری نهی
کان سبزه ز خاک لاله روئی رسته است

۱۳۵

هر کو رقمی ز عقل در دل بنگاشت
يك لحظه ز عمر خویش ضایع نگذاشت
یا در طلب رضای ایزد کوشید
یا راحت خود گزید و ساغر برداشت

۱۳۶

هشدار که روزگار شور انگیز است
ایمن منشین که تیغ دوران تیز است
در کام تو گر زمانه لـوزینه نهد
زنهار فرو مبر که زهر آمیز است

۱۳۷

یارب تو کریمی و کریمی کر مست
عاصی ز چه رو برون زباغ ار مست
با طاعتم ار ببخشی آن نیست کرم
با معصیتم اگر ببخشی کر مست

۱۳۸

یاری که دلم ز بهر او زار شد دست
او جای دگر بغم گرفتار شد دست
من در طلب علاج خود چون کوشم
چون آنکه طیب ماست بیمار شد دست

۱۳۹

يك جرعه می ز ملك كاوس بهست
وز تخت قباد و ملكت طوس بهست
هر ناله كه رندی بسحر گاه زند
از طاعت زاهدان سالوس بهست

۱۴۰

يك شیشه شراب و لب یار و لب کشت
این جمله مرا نقد و ترا نسیه بهشت
قومی به بهشت و دوزخ اندر گروند
که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

۱۴۱

تا بتوانی غم جهان هیچ مسنج
بر دل منه از آمده و نمانده رنج
خوش میخور و میباش درین دیر سپنج
با خود نبری جوی اگر داری گنج

۱۴۲

بنگر ز جهان چه طرف بر بستم هیچ
وز حاصل عمر چیست در دستم هیچ
شمع طربم و لای چو بنشستم هیچ
من جام جمم و لای چو بشکستم هیچ

۱۴۳

ای عارض تو نهاده بر نسرین طرح
روی تو فکنده بر بتان چین طرح
وی غمزه تو داده شه بابل را
اسب و رخ و پیل و بیدق و فرزین طرح

۱۴۴

چون عمر بسر رسد چه بغداد و چه بلخ
پیمانه چو پر شود چه شیرین و چه تلخ
می نوش که بعد از من و تو ماه بسی
از سلخ بغره آید از غره بسلخ

۱۴۵

آنانکه اساس کار بر زرق نهند
آیند و میان جان و تن فرق نهند
بر فرق نهم خروس می را پس ازین
گر همچو خروسم ارّه بر فرق نهند

۱۴۶

آنانکه اسیر عقل و تمییز شدند
در حسرت هست و نیست ناچیز شدند
رو با خیرا تو آب انگور گزین
کان بیخبران بغوره میوین شدند

۱۴۷

آنان که بکار عقل در میکوشند
هیئات که جمله گاو نر میدوشند
آن به که لباس ابلهی در پوشند
کامروز بعقل ترّه می نفروشند

۱۴۸

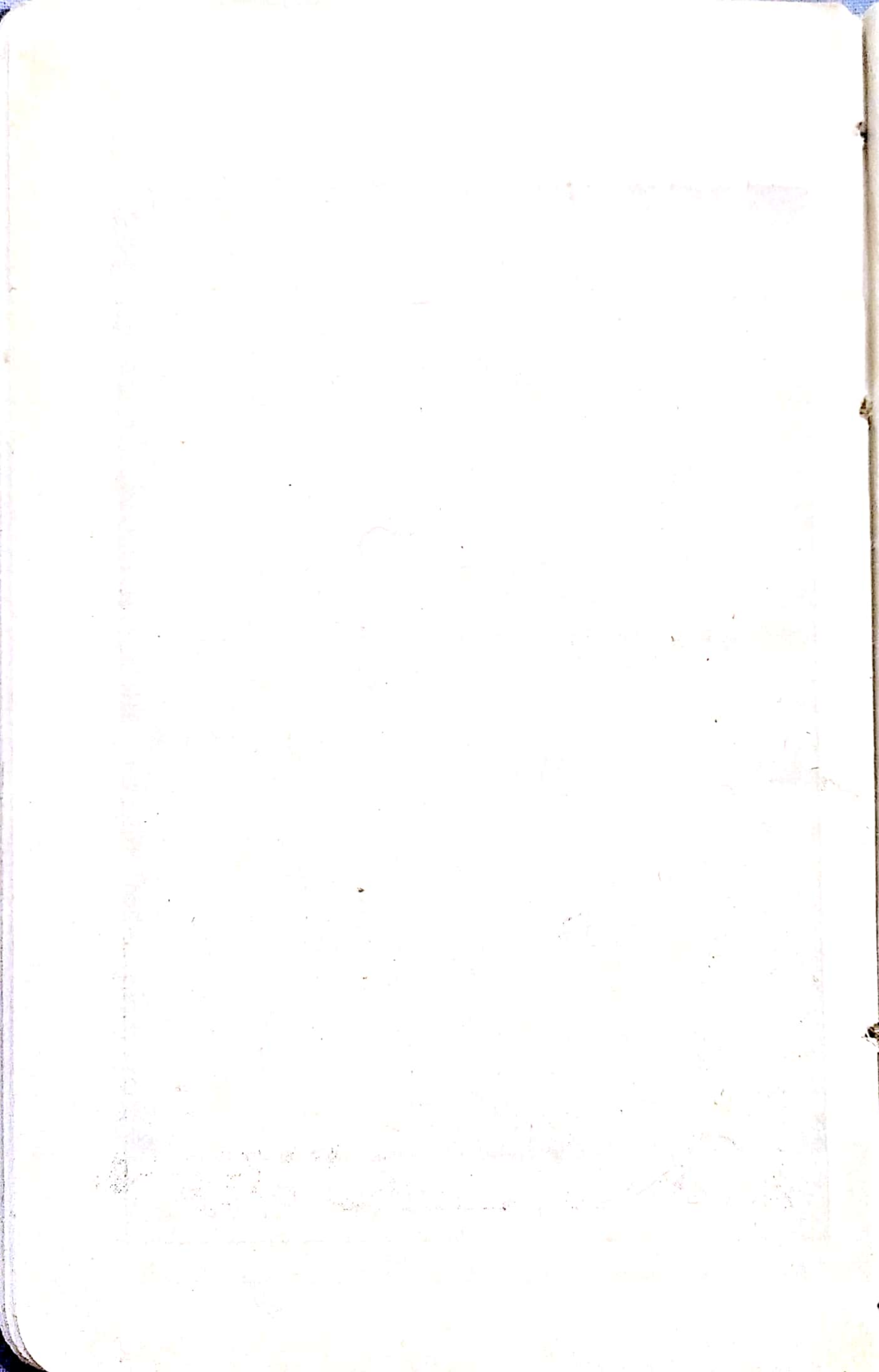
آنانکه جهان زیر قدم فرسودند
واندر طلبش هر دو جهان پیمودند
آگاه نیم از آنکه ایشان هرگز
زین حال چنانکه هست آگه بودند

۱۴۹

آنانکه خلاصه جهان ایشانند
بر اوج فلک براق فکرت رانند
در معرفت ذات تو مانند فلک
سرگشته و سرنگون و سرگردانند

۱۵۰

آنانکه کهن شدند و آنانکه نوند
هریک بمراد خویش لختی بدوند
این کهنه جهان بکس نماند جاوید
رفتند و رویم و دیگر آیند و روند

انابه عظیمه فضل و آداب شده در کشف دقیقه شمع اصحاب شده روزین شب تا یک برود برو گفتند فسانه ای در خواب شده
جاء

۱۵۱

آنانکه محیط فضل و آداب شدند
وز جمع کمال شمع اصحاب شدند
ره زین شب تاریک نبردند بروز
گفتند فسانه ای و در خواب شدند

۱۵۲

آن بیخبران که در معنی سفتند
در چرخ به انواع سخنها گفتند
آگه چو نگشتند بر اسرار جهان
اول زنجی زدند و آخر خفتند

۱۵۳

آنها منگر که ذو فنون آید مرد
در عهد و وفا نگر که چون آید مرد
از عهده عهد اگر برون آید مرد
از هر چه گمان بری فزون آید مرد

۱۵۴

آن روز که توسن فلک زین کردند
و آرایش مشتری و پروین کردند
این بود نصیب ما ز دیوان قضا
ما را چه گنه قسمت ما این کردند

۱۵۵

آن کاسه که بس نکوش پرداخته اند
بشکسته و بر رهگذر انداخته اند
زنهار بر او قدم بخواری نهی
کان کاسه ز کاسهای سر ساخته اند

۱۵۶

آن کاسه گری که کاسه سرها کرد
در کاسه گری صنعت خود پیدا کرد
بر خوان وجود مانگون کاسه نهاد
و آن کاسه سرنگون پراز سودا کرد

۱۵۷

آن کس که زمین و چرخ و افلاک نهاد
بس داغ که او بر دل غمناک نهاد
بسیار لب چو لعل و زلفین چو مشک
در طبل زمین و حقه خاک نهاد

۱۵۸

آنکه که نهال عمر من کنده شود
و اجزایم ز یکدیگر پراکنده شود
گرزانکه صراحی کنند از گل من
حالی که پر از میش کنی زنده شود

۱۵۹

آن قوم که سجاده پرستند خرنند
زیرا که بزیر بار سالوس درند
وین از همه طرفه تر که در پرده زهد
اسلام فروشند و ز کافر بترند

۱۶۰

آن مرد نیم کز عدمم بیم آید
کان نیم مرا خوشتر ازین نیم آید
جانیت در این بدن مرا عاریتی
تسلیم کنم چو وقت تسلیم آید

۱۶۱

آنها که در آمدند و در جوش شدند
آشفته ناز و طرب و نوش شدند
خوردند پیاله و خاموش شدند
در خواب عدم جمله هم آغوش شدند

۱۶۲

آنها که فلک ریزه دهر آرایند
آیند و روند و باز با دهر آیند
در دامن آسمان و در جیب زمین
خلقیت که تا خدا نمیرد زاینند

۱۶۳

آنها که کشنده نبید نایند
وانها که بشب همیشه در محرابند
بر خشک کسی نیست همه در آید
بیدار یکیست دیگران در خوابند

۱۶۴

آورد باضطرارم اول بوجود
جز حیرتم از حیات چیزی نفزود
رفتیم باکراه و ندانیم چه بود
زین آمدن و بودن و رفتن مقصود

۱۶۵

اجرام که ساکنان این ایوانند
اسباب تردد خرد مند اند
هان تا سر رشته خرد گم نکنی
کانان که مد برند سرگردانند

۱۶۶

از آمدنم نبود گردون را سود
وز رفتن من جلال و جاهش نفزود
وز هیچکسی نیز دو گوشم نشنود
کاین آمدن و رفتنم از بهر چه بود

۱۶۷

از رفته قلم هیچ دگر گون نشود
وز خوردن غم بجز جگر خون نشود
گر در همه عمر خویش خونابه خوری
یک قطره از آنکه هست افزون نشود

۱۶۸

از می طرب و نشاط و مردی خیزد
وز طبع کتب خشکی و سردی خیزد
گر باده خوری تو سرخ رو خواهی شد
کز خوردن سبزه روی زردی خیزد

۱۶۹

از واقعه ای ترا خبر خواهم کرد
و آن را بدو حرف مختصر خواهم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواهم شد
بامهر تو سر ز خاک بر خواهم کرد

۱۷۰

افسوس که سرمایه ز کف بیرون شد
وز دست اجل بسی جگرها خون شد
کس نامد از آن جهان که پرسم از وی
کا حوال مسافران دنیا چون شد

۱۷۱

افسوس که نامه جوانی طی شد
وان تازه بهار زندگانی دی شد
آن مرغ طرب که نام او بود شباب
فریاد ندانم که کی آمد کی شد

۱۷۲

اکنون که ز خوشدلی بجز نام نماند
يك همدم پخته جز می خام نماند
دست طرب از ساغر می باز مگیر
امروز که در دست بجز جام نماند

۱۷۳

امشب می جام يك منی خواهم کرد
خود را به دو جام می غنی خواهم کرد
اول سه طلاق عقل و دین خواهم گفت
پس دختر رز را بزنی خواهم کرد

۱۷۴

اندر ره عشق پاك می باید شد
در چنگ اجل هلاك می باید شد
ای ساقی خوش لقا تو فارغ منشین
آبی در ده که خاك می باید شد

۱۷۵

ای بس که نباشیم و جهان خواهد بود
نی نام ز ما و نی نشان خواهد بود
زین پیش نبودیم و نبد هیچ خلل
زین پس چون باشیم همان خواهد بود

۱۷۶

ای دل مطلب وصال معلولی چند
مشغول مشو بعشق مشغولی چند
پیرا من آستان درویشان گرد
باشد که شوی قبول مقبولی چند

۱۷۷

این جمع اکابر که مناصب دارند
از غصه و غم ز جان خود بیزارند
وانکس که اسیر حرص چون ایشان نیست
این طرفه که آدمیش می شمارند

۱۷۸

این چرخ فلک بسی چوما کشت و درود
غم خوردن بیهوده نمیدارد سود
پر کن قدحی و بر کفم بر نه زود
تا باز خورم که بودنیها همه بود

۱۷۹

این عقل که در ره سعادت پوید
روزی صد بار خود ترا میگوید
دریاب تو این یکدمه وقت که نه
آن تره که بدروند و دیگر روید

۱۸۰

این قافله عمر عجب میگذرد
دریاب دمی که با طرب میگذرد
ساقی غم فردای حریفان چه خوری
پیش آر پیاله را که شب میگذرد

۱۸۱

این کوزه گران که دست در گل دارند
عقل و خرد و هوش بر آن بگمارند
بر گل لگد و تپانچه تا چند زنند
خاک بدنست تا چه می پندارند

۱۸۲

ای هم نفسان ز می مرا قوت کنید
وین چهره کهر با چو یاقوت کنید
چون در گذرم ز باده شوئید مرا
وز چوب رزم تخته تابوت کنید

۱۸۳

با اینکه شراب پرده ما بدرید
تا جان دارم نخواهم از باده برید
من در عجبم ز می فروشان کایشان
به زانچه فروشند چه خواهند خرید

۱۸۴

با این دوسه نادان که چنین پندارند
از جهل که دانای جهان ایشانند
خر باش که از خری ایشان بمثل
هر گونه خر است کافرش میدانند

۱۸۵

باروی نکوی و لب جوی و مل و ورد
تا بتوانم عیش و طرب خواهم کرد
تا بوده ام و باشم و خواهم بودن
می خورده ام و میخورم و خواهم خورد

۱۸۶

با می بکنار جوی میباید بود
وز غصه کناره جوی میباید بود
چون عمر گرانمایه ما ده روز است
خندان لب و تازه روی میباید بود

۱۸۷

پیرانه سرم عشق تو در دام کشید
ورنه ز کجا دست من و جام نبید
آن توبه که عقل داد جانان بشکست
و آن جامه که صبر دوخت ایام درید

۱۸۸

تا چند اسیر رنگ و بوخواهی شد
چند از پی هر زشت و نکوخواهی شد
گر چشمه زمزمی و گر آب حیات
آخر به دل خاک فرو خواهی شد

۱۸۹

تا خاک مرا بقالب آمیخته اند
بس فتنه که زین خاک برا نگیخته اند
من بهتر ازین نمیتوانم بودن
کز بوته مرا چنین برون ریخته اند

۱۹۰

تا زهره و مه در آسمان گشت پدید
بہتر ز می لعل کسی هیچ ندید
من در عجبم ز می فروشان کایشان
بہ زانچہ فروشند چہ خواهند خرید

۱۹۱

توبہ مکن از می اگر ت می باشد
صد توبہ نادمات در پی باشد
گل جامہ دران و بلبلان نالہ زنان
در وقت چنین توبہ روا کی باشد

۱۹۲

جانم بفدای آنکہ او اہل بود
سر در قدمش اگر نهم سهل بود
خواہی کہ بدانی بیقین دوزخ را
دوزخ بجهان صحبت نا اہل بود

۱۹۳

چون جودِ ازل بودِ مرا انشا کرد
بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضه ریزه قلب مرا
مفتاح در خزینه معنی کرد

۱۹۴

چون رزق تو آنچه عدل قسمت فرمود
یک ذره نه کم شود نه خواهد افزود
آسوده ز هر چه نیست میباید شد
و آزاده ز هر چه هست میباید بود

۱۹۵

چون روزی و عمر بیش و کم نتوان کرد
خود را بکم و بیش درم نتوان کرد
کار من و تو چنانکه رای من و تست
ز موم بدست خویش هم نتوان کرد

۱۹۶

چون کار نه بر مراد ما خواهد بود
اندیشه و جهد ما کجا دارد سود
پیوسته نشسته ایم در حسرت آنک
دیر آمده ایم و رفت میباید زود

۱۹۷

چون مرده شوم خاک مرا گم سازید
احوال مرا عبرت مردم سازید
پس خاک و گلم بیاده آغشته کنید
وز کالبدم خشت سرخم سازید

۱۹۸

چون نیست درین زمانه سودی ز خرد
جز بیخورد از زمانه سودی نخورد
پیش آور از آن می که خرد را ببرد
تابو که زمانه سوی ما به نگرد

۱۹۹

چون هر نفست ز زندگانی گذرد
مگذار که جز بشادمانی گذرد
ز نهار که سرمایه این ملک وجود
عمرست چنان کش گذرانی گذرد

۲۰۰

خرم دل آن کسی که معروف نشد
در فوطه و در اطلس و در صوف نشد
سیمرغ و ش از سر دو عالم بر خاست
در کنج خراب همچو من بوف نشد

۲۰۱

خورشید کمند صبح بر بام افکند
کیخسرو روز باده در جام افکند
می خور که منادی سحر که خیزان
آوازه اشربوا در ایام افکند

۲۰۲

خوش باش که عالم گذران خواهد بود
جان در پی تن نعره زنان خواهد بود
این کاسه سرها که تو بینی فردا
زیر لگد کوزه گران خواهد بود

۲۰۳

خوش باش که غصه بیکران خواهد بود
بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتی که ز قالب تو خواهند زدن
ایوان و سرای دیگران خواهد بود

۲۰۴

خوش باش که ماه عید نو خواهد شد
و اسباب طرب جمله نکو خواهد شد
مه زرد و خمیده قد و لاغر شد و سست
مانا که درین رنج فرو خواهد شد

۲۰۵

خیام اگر چه خرگه چرخ کبود
زد خیمه و در بست در گفت و شنود
چون شکل حباب باده در جام وجود
ساقی " ازل هزار خیام نمود

۲۰۶

دام بامید زندگانی بر باد
نابوده ز عمر خویشتن روزی شاد
زان میترسم که عمر امانم ندهد
چندانکه ز روزگار بستانم داد

۲۰۷

دارم گنهی که پشت ایمان شکند
بازار تمام بت پرستان شکند
بار گنهم اگر بمیزان سنجند
ترسم که بروز حشر میزان شکند

۲۰۸

در چشم تو عالم ارچه می آرایند
مگر ای بدان که عاقلان نگرایند
بسیار چو تو شدند و بسیار آیند
بر بای نصیب خویش کت بر بایند

۲۰۹

در دل نتوان درخت اندوه نشاند
همواره کتاب خرمی باید خواند
می باید خورد و کام دل باید راند
پیدا است که چند در جهان خواهی ماند

۲۱۰

در دهر کسی بگلعداری نرسید
تا بردش از زمانه خاری نرسید
در شانه نگر که تا بصد دنده نشد
دستش بسر زلف نگاری نرسید

۲۱۱

در دهر هر آنکه نیم نانی دارد
وز بهر نشست آشیانی دارد
نه خادم کس بود نه مخدوم کسی
گو شاد بزی که خوش جهانی دارد

۲۱۲

در سر هوس بتان چون حورم باد
در دست همیشه آب انگورم باد
گویند کسان خدا ترا توبه دهد
او خود ندهد من نکنم دورم باد

۲۱۳

در عالم جان بهوش میباید بود
در کار جهان خموش میباید بود
تا چشم و زبان و گوش بر جا باشد
بی چشم و زبان و گوش میباید بود

۴۱۴

در ملك تو از طاعت من هیچ فرود
وز معصیتی که رفت نقصانی بود
بگذار و مگیر زانکه معلوم شد
گیرنده دیری و گذارنده زود

۴۱۵

در میکند جز بمی وضو نتوان کرد
وان نام که زشت شد نکو نتوان کرد
خوش باش که این پرده مستوری ما
بدریده چنان شد که رفو نتوان کرد

۴۱۶

دریاب که از روح جدا خواهی شد
در پرده اسرار فنا خواهی شد
می نوش ندانی ز کجا آمده‌ای
خوش باش ندانی بکجا خواهی شد

۲۱۷

دست چومنی که جام و ساغر گیرد
حیف است که آن دفتر و منبر گیرد
تو زاهد خشکی و منم فاسق تر
آتش نشنیده ام که در تر گیرد

۲۱۸

دهقان قضا بسی چوما کشت و درود
غم خوردن بیهوده نمیدارد سود
پر کن قدح می بکفم درنه زود
تا باز خورم که بودنیها همه بود

۲۱۹

دیدم بسر عمارتی مردی فرد
کو گل بلگد میزد و خوارش میکرد
وان گل بزبان حال با او میگفت
ساکن که چومن بسی لگد خواهی خورد

۲۲۰

روزیست خوش و هوا نه گرمست و نه سرد
ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد
فریاد همی زند که می باید خورد

۲۲۱

زان پیش که غمهاست شبیخون آرند
فرمای که تا بادۀ گلگون آرند
تو ز نه ای ای غافل نادان که ترا
در خاک نهند و باز بیرون آرند

۲۲۲

زان پیش که نام تو ز عالم برود
می خور که چومی رسد بدل غم برود
بگشای سر زلف بتی بند به بند
زان پیش که بند بندت از هم برود

۲۲۳

زین دشت کز آن خوف و خطر میزاید
حیرت بفر از حیرت هم افزاید
معلوم نشد که از کجایند و چه جا
یک قافله می رود ، یکی می آید

۲۲۴

شب نیست که عقل در تحیر نشود
وز گریه کنار من پر از در نشود
پر می نشود کاسه سر از سودا
هر کاسه که سر نگون بود پر نشود

۲۲۵

صیاد ازل که دانه در دام نهاد
صیدی بگرفت و آدمش نام نهاد
هر نیک و بدی که می رود در عالم
او می کند و بهانه بر عام نهاد

۲۲۶

طبعم همه با روی چو گل پیوندند
دستم همه با ساغر مل پیوندند
از هر جزوی نصیب خود بردارم
زان پیش که جزوها بگل پیوندند

۲۲۷

عشقی که مجازی بود آتش نبود
چون آتش نیم مرده تابش نبود
عاشق باید که سال و ماه و شب و روز
آرام و قرار و خورد و خوابش نبود

۲۲۸

عمرت تا کی بخود پرستی گذرد
یا در پی نیستی و هستی گذرد
می نوش که عمری که اجل در پی اوست
آن به که بخواب یا بمستی گذرد

۲۲۹

عید آمد و کارها نکو خواهد کرد
ساقی می لعل در سبو خواهد کرد
افسار نماز و یوزه بند روزه
عید از سر این خزان فرو خواهد کرد
۲۳۰

فردا علم نفاق طی خواهم کرد
باموی سپید قصد می خواهم کرد
پیمانۀ عمر من به هفتاد رسید
این دم نکنم نشاط کی خواهم کرد
۲۳۱

فردا که جزای شش جهت خواهد بود
قدر تو بقدر معرفت خواهد بود
در حسن صفت کوش که در عرصۀ حشر
حشر تو بصورت صفت خواهد بود

۲۳۲

قدر گل و مِل باده پرستان دانند
نه تنگدلان و تنگ دستان دانند
از بیخبری بی خبران معذورند
ذوقیست درین باده که مستان دانند

۲۳۳

قومی زگراف در غرور افتادند
قومی ز پی حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پرده‌ها بر دارند
کز کوی تو دور دور افتادند

۲۳۴

کس مشکل اسرار ازل را نگشاد
کس یکقدم از نهاد بیرون ننهاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد
عجز است بدست هر که از مادر زاد

۲۳۵

کم کن طمع جهان و میزی خورسند
وز نیک و بد زمانه بگسل پیوند
می در کف وزلف دلبری گیر که زود
هم بگذرد و نماند این روزی چند

۲۳۶

گر باده بکوه بر دهی رقص کند
ناقص بود آنکه باده را نقص کند
از باده مرا توبه چه میفرمائی
روحیست که او تربیت شخص کند

۲۳۷

گردون ز زمین هیچ گلی بر نارد
تا نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بردارد
تا حشر ازو خون عزیزان بارد

۲۳۸

گردون ز سحاب نسترن میریزد
گوئی که شکوفه در چمن میریزد
در جام چوسوسن می گلگون ریزم
کز ابر بنفشه گون سمن میریزد

۲۳۹

گر می نوشد گدا بمیری برسد
ور رو بهکی خورد بشیری برسد
ور پیر خورد جوانی از سر گیرد
ور زانکه جوان خورد به پیری برسد

۲۴۰

گویند بچشر گفتگو خواهد بود
نی کار کسی بکار او خواهد بود
از خیر محض جز نکوئی ناید
خوشباش که عاقبت نکو خواهد بود

۲۴۱

گویند بهشت و حور عین خواهد بود
آنجا می ناب و انگبین خواهد بود
گر ما می و معشوق گزیدیم چه باک
چون عاقبت کار همین خواهد بود

۲۴۲

گویند بهشت و حور و کوثر باشد
جوی می و شهد و شیر و شکر باشد
پر کن قدح باده و بر دستم نه
نقدی ز هزار نسیه بهتر باشد

۲۴۳

گویند که ماه رمضان گشت پدید
من بعد بگرد باده نتوان گردید
در آخر شعبان بخورم چندان می
کاندر رمضان مست بیفتم تا عید

۲۴۴

گویند هر آن کسان که با پرهیزند
زانسان که بمیرند چنان برخیزند
ما با می و معشوقه از آنیم مدام
باشد که بحشرمان چنان انگیزند

۲۴۵

لب بر لب کوزه هیچ دانی مقصود
یعنی لب من نیز چو لبهای تو بود
آخر که وجود تو نماند موجود
لبهات چنین شود بفرمان و دود

۲۴۶

مگذار که غصه در کنارت گیرد
و اندوه محال روزگارت گیرد
مگذار کتاب و لب آب و لب کشت
زان پیش که خاک در حصارت گیرد

۲۴۷

من می خورم و هر که چو من اهل بود
می خوردن من به نزد او سهل بود
می خوردن من حق زازل میدانست
گر می نخورم علم خدا جهل بود

۲۴۸

می خور که تنت بخاک در ذره شود
خاکت پس از آن پیاله و خمره شود
از دوزخ و از بهشت فارغ میباش
عقل بچنین چیز چرا غره شود

۲۴۹

می خور که ز دل قلت و کثرت ببرد
و اندیشه هفتاد و دو ملت ببرد
پرهیز مکن ز کیمیائی که از او
یک جرعه خوری هزار علت ببرد

۲۵۰

می گرچه حرامست ولی تا که خورد
آنگاه چه مقدار و دگر با که خورد
هر گاه که این سه شرط شد راست بگو
می را نخورد مردم دانا که خورد

۲۵۱

نا برده بصبح در طلب شامی چند
ننهاده برون ز خویشتن گامی چند
در کسوت خاص آمده عامی چند
بد نام کننده نکو نامی چند

۲۵۲

وقتست که از صبا جهان آرایند
وز چشم سحاب چشمه ها بکشایند
موسی دستان ز شاخ کف بنمایند
عیسی نفسان ز خاک بیرون آیند

۲۵۳

وقتی که طلوع صبح ازرق باشد
باید بگفت می مروق باشد
گویند در افواه که حق تلخ بود
باید بهمه حال که می حق باشد

۲۵۴

هان تا ننهی بر دل خود غصه و درد
تا جمع کنی سیم سفید و زر زرد
زان پیش که گردد نفس گرم تو سرد
بادوست بخور که دشمنت خواهد خورد

۲۵۵

هر جرعه که ساقیش بآب افشانند
در دیده گرم آتش دل بنشانند
سبحان الله تو باده می پنداری
آبی که ز صد درد دلت برهاند

۲۵۶

هر صبح که روی لاله شبینم گیرد
بالای بنفشه در چمن خم گیرد
انصاف مرا ز غنچه خوش میآید
کو دامن خویشتن فراهم گیرد

۲۵۷

هرگز دل من ز علم محروم نشد
کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد
واکنون که بچشم عقل در مینگرم
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

۲۵۸

هر که که بنفشه جامه در رنگ زند
در دامن گل باد صبا چنگ زند
هشیار کسی بود که با سیمبری
می نوشد و جام باده بر سنگ زند

۲۵۹

هر گه که طلوع صبح ازرق باشد
باید بگفت می مروق باشد
گویند در افواه که حق تلخ بود
باید که بدین دلیل می حق باشد

۲۶۰

هر لذت و راحتی که خلاق نهاد
از بهر مجرّدان در آفاق نهاد
هر کس که ز طاق منقلب گشت بجفت
آسایش خود ببرد و بر طاق نهاد

۲۶۱

یاران چو باتفاق دیدار کنید
باید که ز دوست یاد بسیار کنید
چون باده خوشگوار نوشید بهم
نوبت چو بما رسد نگوئید

۲۶۲

یاران چو باتفاق میعاد کنید
خود را بجمال یکدیگر شاد کنید
ساقی چو می مغانه بر کف گیرد
بیچاره فلان را بدعا یاد کنید

۲۶۳

یاران موافق همه از دست شدند
در پای اجل یکان یکان پست شدند
خوردیم زیک شراب در مجلس عمر
دوری دوسه پیشتر ز ما مست شدند

۲۶۴

یک جام شراب صد دل و دین ارزد
یک جرعه می مملکت چین ارزد
جز بناده لعل نیست در روی زمین
تلخی که هزار جان شیرین ارزد

۴۶۵

يك جرعه می ملك جهان می ارزد
خشت سرخیم هزار جان می ارزد
آن کهنه که لب زمی بدو پاک کنند
حقا که هزار طیلسان می ارزد

۴۶۶

يك قطره آب بود و با دریا شد
يك ذره خاک و با زمین یکتا شد
آمد شدن تو اندرین عالم چیست
آمد مگسی پدید و نا پیدا شد

۴۶۷

يك نان بدو روزا گر شود حاصل مرد
وز کوزه شکسته ای دمی آبی سرد
مخدوم کم از خودی چرا باید بود
یا خدمت چون خودی چرا باید کرد

۲۶۸

آن لعل در آبگینه ساده بیار
و آن محرم و مونس هر آزاده بیار
چون میدانی که مدت عالم خاک
بادیست که زود بگذرد باده بیار

۲۶۹

از بودنی ایدوست چه داری تیمار
وز فکرت بیهوده دل و جان افکار
خرم بزی و جهان بشادی گذران
تدبیر نه با تو کرده اند آخر کار

۲۷۰

از گردش روزگار بهری بر گیر
بر تخت طرب نشین بکف ساغر گیر
از طاعت و معصیت خدا مستغنی است
باری تو مراد خود ز عالم بر گیر

۲۷۱

افلاك كه جز غم نفزایند دگر
ننهند بیجا تا نربایند دگر
تا آمدگان، اگر بدانند که ما
از دهر چه میکشیم نایند دگر

۲۷۲

ای خواجه فقیه چون ترا نیست خبر
چندین ز چه منکر هر اهل نظر
ایشان همه از صانع و صنعش گویند
تو از دم حیض و از نجاسات دگر

۲۷۳

ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر
باغ طربت ز سبزه آراسته گیر
و آنگاه بر آن سبزه شبی چون شبنم
بنشسته و بامداد بر خاسته گیر

۲۷۴

ای دوست غم جهان بیهوده مخور
بیهوده غم جهان فرسوده مخور
چون بود گذشت و نیست نابود پدید
خوش باش و غم بوده و نابوده مخور

۲۷۵

این اهل قبور خاک گشتند و غبار
هر ذره ز هر ذره گرفتند کنار
آه این چه شرایبست که ناخورده درست
بیخود شده و بیخبرند از همه کار

۲۷۶

یاساده رخان باده نـاب اولیتر
واندر مستی دیده پرآب اولیتر
چون عالم دون بکس وفائی نکند
از باده در او مست و خراب اولیتر

۴۷۷

با یار چو آرمیده باشی همه عمر
لذات جهان چشیده باشی همه عمر
هم آخر کار رحلت خواهد بود
خوابی باشد که دیده باشی همه عمر

۲۷۸

بر خمیز و دوی این دل تنگ بیار
آن باده مشکبوی گلرنگ بیار
اجزای مفرح غم از می خواهی
یا قوت می و بریشم چنگ بیار

۲۷۹

تا چند از این حیل و زرقی عمر
تا چند مرا درد دهد ساقی عمر
حقاً که من از ستیزه و خدعه او
چون جرعه بخاک ریزم این باقی عمر

۲۸۰

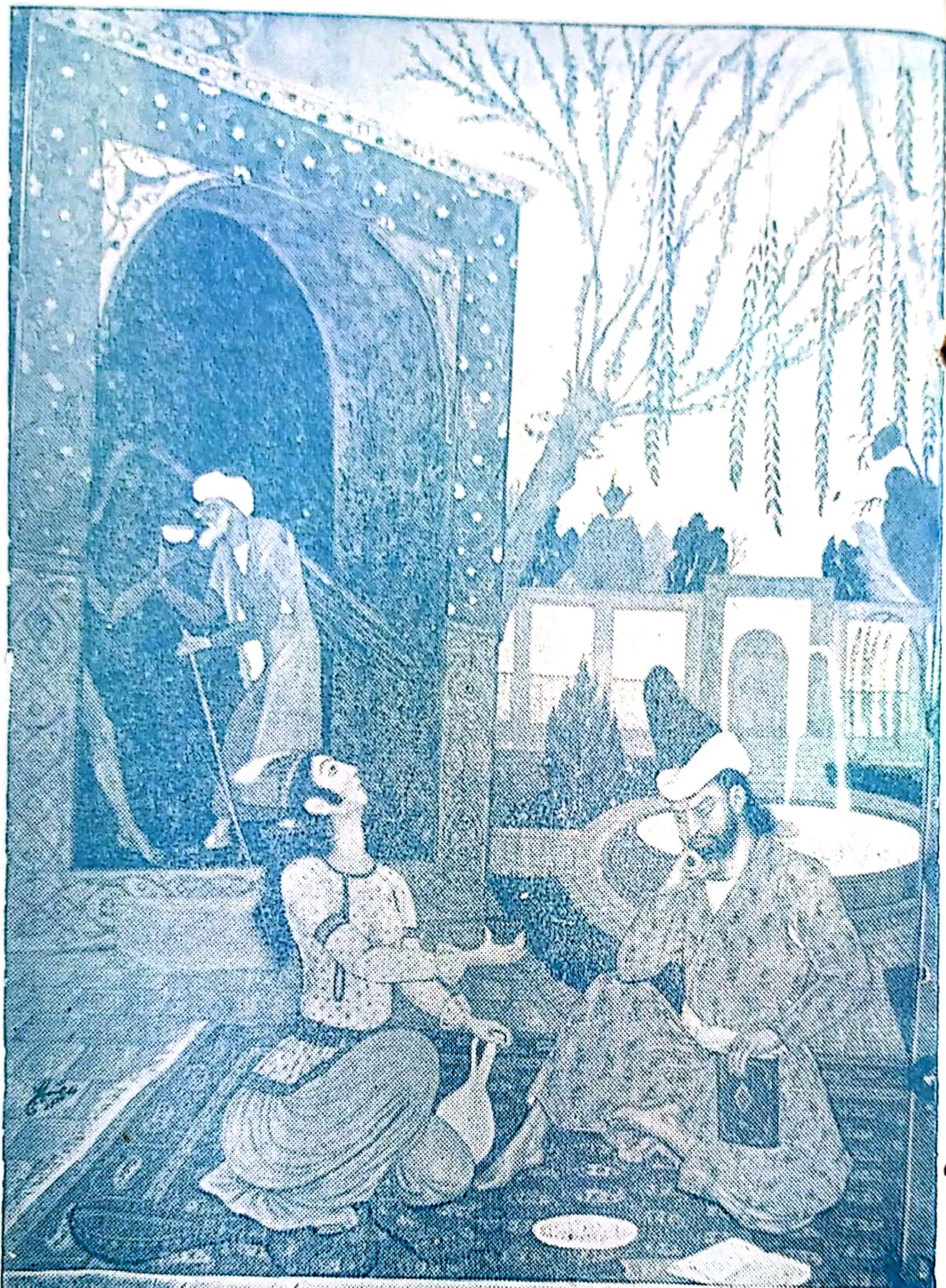
چون حاصل آدمی درین جای دودر
جز خون دل و دادن جان نیست دگر
خرم دل آنکه یکنفس زنده نبود
و آسوده کسیکه خود نژاد از مادر

۲۸۱

خشت سر خیم ز ملکتم جم خوشتر
بوی قدح از غذای مریم خوشتر
آه سحری ز سینۀ خماری
از ناله بوسعید و ادهم خوشتر

۲۸۲

در دایره سپهر نسا پیدا غور
می نوش بخوشدلی که دور است بجور
نوبت چو بدور تو رسد آه مکش
جامیست که جمله را چشانند بدور

در دایره سپهر ناپیدا غور می نوشی خوشدلی که در اینجک نوبت چو بد تو رسد آه کن جایست که جگر آتشانشند

۲۸۳

در موسم گل باده گلرنگ بنخور
با ناله نای و نغمه چنگ بنخور
من می خورم و عیش کنم با دل شاد
گر تو نخوری من چکنم سنگ بنخور

۲۸۴

دی کوزه گری بدیدم اندر بازار
بر پاره گلی لگد همی زد بسیار
و آن گل بزبان حال با او میگفت:
من همچو تو بوده ام مرا نیکو دار

۲۸۵

زان می که شراب جاودانیست بنخور
سرمایه لذت جوانیست بنخور
سوزنده چو آتش است لیکن غم را
سازنده چو آب زندگانیست بنخور

۲۸۶

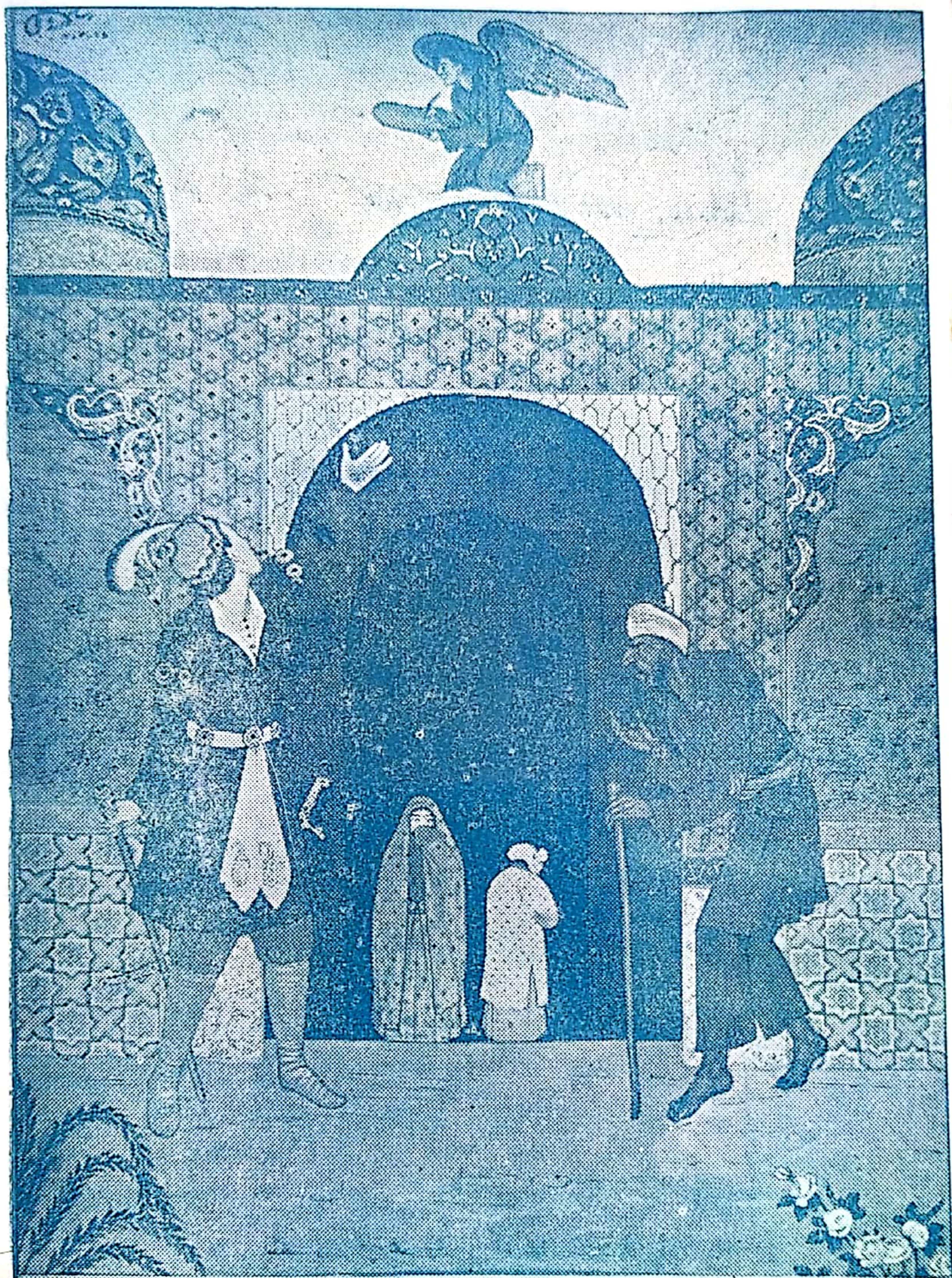
سستی مکن و فریضه حق بگزار
وین لقمه که داری ز کسان بازمدار
غیبت مکن و خلق خدا را مازار
در عهده آن جهان منم باده بیار

۲۸۷

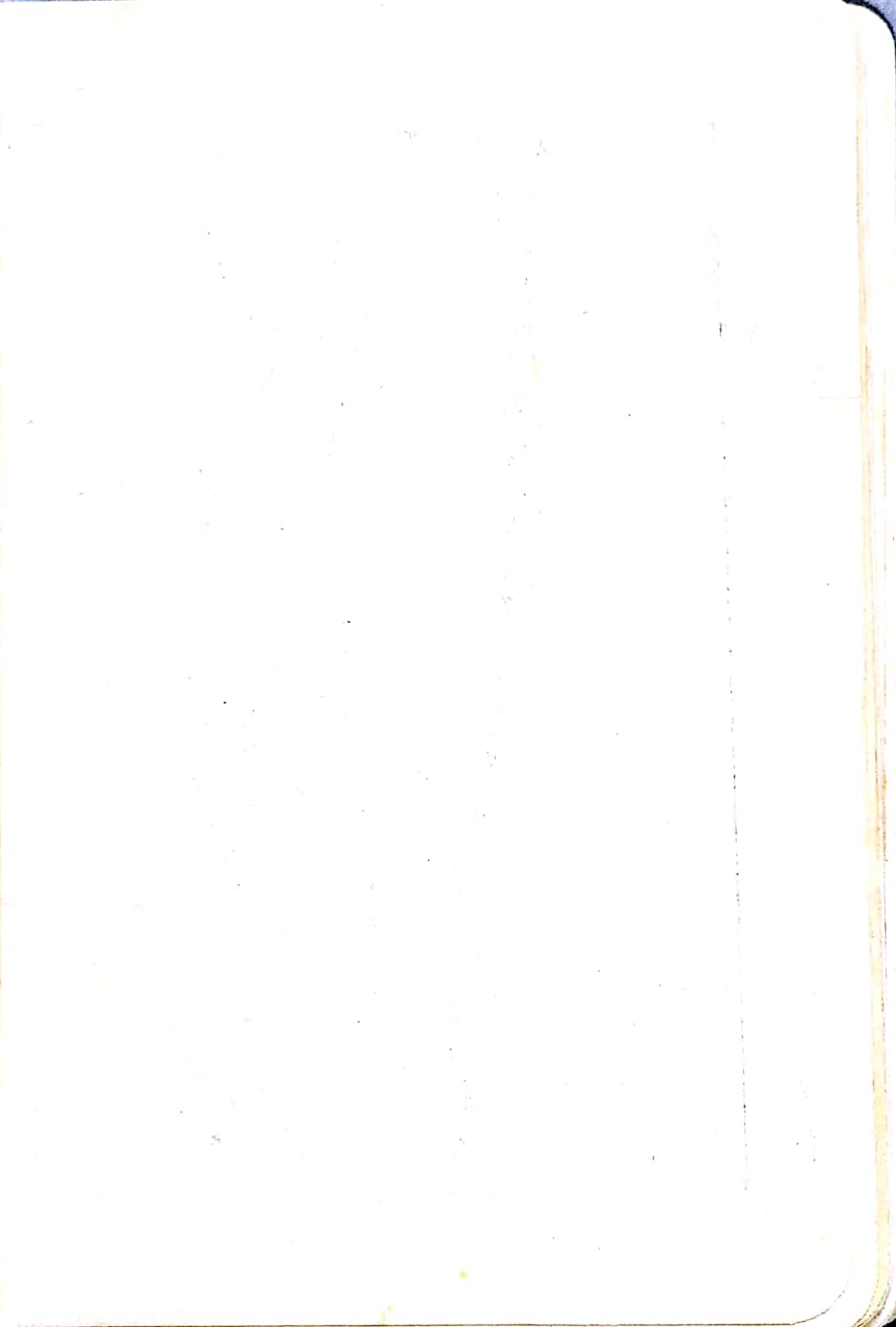
عمرت چه دو صد بود چه سیصد چه هزار
زین کهنه سرا برون بر ندد ناچار
گر پادشهی و گر گدای بازار
این هر دو بیک نرخ بود آخر کار

۲۸۸

گر باده خوری تو با خردمندان خور
یا با صنمی لاله رخ و خندان خور
بسیار منخور ورد مکن فاش مساز
اندک خور و که گاه خور و پنهان خور

عزت و دود و پادشاه ازین کهنه سر برودن بر نذرت نیاچا گر پادشاهی و گر گدای بازا این برود بیکت کرخ بود و خورا
 خاتم

۲۸۹

مردانه دراز خویش وز پیوند ببر
خود را تو ز بند زن و فرزند ببر
هر چیز که هست سدّ راهست ترا
با بند چگونه میروی بند ببر

۲۹۰

وقت سحر است خیز ای طرفه پسر
پر باده لعل کن بلورین ساغر
گاین یکدمه عاریت در این کنج فنا
بسیار بچوئی و نیابی دیگر

۲۹۱

از جمله رفتگان این راه دراز
باز آمده ای کو که خبر گیرم باز
هان بر سر این دو راهه از و نیاز
چیزی نگذاری که نمی آئی باز

۲۹۲

ای پیر خردمند بگه تر بر خیز
وان کـودک خاک بیز را بنگر تیز
پندش ده و گو که نرم نرمک می بیز
مغز سر کيقباد و چشم پرویز

۲۹۳

ای دل چو حقیقت جهان هست مجاز
چندین چه خوری تو غم ازین رنج دراز
تن را بقضا سپار و با درد بساز
کاین رفته قلم ز بهر تو ناید باز

۲۹۴

این چرخ که با کسی نمیگوید راز
کشته بستم هزار محمود و ایاز
می خور که بکس عمر دوباره ندهند
هر کس که شد از جهان نمیآید باز

۲۹۵

با تو بخرابات اگر گویم راز
به زانکه بمحراب کنم بی تو نماز
ای اول و ای آخر خلقان همه تو
خواهی تو مرا بسوز و خواهی بنواز

۲۹۶

بازی بودم پریده از عالم راز
تا بو که رسم من از نشیبی بفراز
اینجا چو نیافتم کسی محرم راز
زان در که در آمدم برون رفتم باز

۲۹۷

با مردم پاك و اهل و عاقل آمیز
وز نا اهلان هزار فرسنگ گریز
ار زهر دهد ترا خردمند بنوش
ور نوش رسد ز دست نا اهل بریز

۲۹۸

بر روی گیل از ابر نقا بست هنوز
در طبع و دلم میل شرابست هنوز
در خواب مروچه جای خوابست هنوز
جانا می ده که آفتابست هنوز

۲۹۹

ساغر پر کن که بر فگون آمد روز
زان باده که لعل هست از اورنگ آموز
بر دار دو عود را و مجلس بفروز
یک عود بساز و آندگر عود بسوز

۳۰۰

گر گوهر طاعت نسفتم هرگز
گرد گنه از چهره نرفتم هرگز
با اینهمه نو مید نیم از کرمت
زان رو که یکی را دو نگفتم هرگز

۳۰۱

لب بر لب کسوزه بردم از غایت آرز
تا زو طلبیم واسطه عمر دراز
بیا من بزبان حال میگفت این راز
عمری چو تو بوده ام دمی با من ساز

۳۰۲

ما لعبتک انیم و فلک لعبت باز
از روی حقیقت و نه از روی مجاز
باز بچه همی کنیم بر نطع وجود
افتیم بندوق عدم یک یک باز

۳۰۳

معشوقه که عمرش چو غم باد دراز
امروز بنو تاطفی کرد آغاز
بر چشم من انداخت دمی چشم و بر رفت
یعنی که نکوئی کن و در آب انداز

۴۰۴

میر سیدی که چیست این نقش مجاز
گر بر گویم حقیقتش هست دراز
نقشی است پدید آمده از دریائی
و آنگاه شده بقعر آن دریا باز

۴۰۵

وقت سحر است خیز ای مایه ناز
نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز
کانهها که بجایند نپایند دراز
و آنها که شدند کس نمی آید باز

۴۰۶

یارب تو جمال آن مه مهر انگیز
آراسته بسنبل عنبر بیز
پس حکم همی کنی که در وی منگر
این حکم چنان بود که کجدار و مرینر

مغنی دیدم شستبرابر از مغنی در پیش نهاد و کلاهی کاویس با کوه می گفت که افسوس از تو که با ملت جز سواد کجا نماند گوئی

۳۰۷

از حادثهٔ زمان زاینده مترس
وزهر چه رسد چون نیست پاینده مترس
این یکدم عمر را بعشرت بگذار
از رفته میندیش و ز آینده مترس

۳۰۸

آغاز روان گشتن این زرین طاس
وانجام خرابی چنین نیک اساس
دانسته نمی شود بمعیار عقول
سنجیده نمیشود بمقیاس قیاس

۳۰۹

مرغی دیدم نشسته بر بارهٔ طوس
در پیش نهاده کلهٔ کیکاوس
با کله همیگفت که افسوس افسوس
کو بانگ جرسها و کجا نالهٔ کوس

۳۱۰

آن می که حیات جاودانیت بنوش
سرمایه لذت جوانیت بنوش
سوزنده چو آتش است، لیکن غم را
سازنده چو آب زندگانیست بنوش

۳۱۱

پندی دهمت اگر بمن داری گوش
از بهر خدا جامه تزویر میپوش
دنیی همه ساعتی و عمر تو دمی
از بهر دمی عمر ابد را مفروش

۳۱۲

جامیست که عقل آفرین میزندش
صد بوسه ز مهر بر جبین میزندش
این کوزه گر دهر چنین جام لطیف
میسازد و باز بر زمین میزندش

۳۱۳

خیام اگر ز باده مستی خوش باش
با ماه رخی اگر نشستی خوش باش
چون عاقبت کار جهان نیستی است
انگار که نیستی چو هستی خوش باش

۳۱۴

در کار گه کوزه گری رفتم دوش
دیدم دو هزار کوزه گویا و خموش
هریک بزبان حال با من گفتند
کو کوزه گر و کوزه خر و کوزه فروش

۳۱۵

زائروح که راح ناب میخوانندش
تیمار دل خراب میخوانندش
جامی دوسه سنگین بمن آرید سبک
خیر آب چرا شراب میخوانندش

۴۱۶

سر مست بمیخانه گذر کردم دوش
پیری دیدم مست و سبوئی بر دوش
گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر
گفتا کرم از خداست می نوش خموش

۴۱۷

غم چند خوری بکار نا آمده پیش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش
کز خوردن غم رزق نگر دد کم و بیش

۴۱۸

می را که خرد همیشه دارد یاش
او چشمه خضرست و منم الیاش
من قوت دل قوت روانش خوانم
چون گفت خدا منافع للناسش

۳۱۹

هفتاد و دو ملتند در دین کم و بیش
از ملتها عشق تو دارم در پیش
چه کفر و چه اسلام چه طاعت چه گناه
مقصود توئی بهانه بردار ز پیش

۳۲۰

يك يك هنرم بين و گنه دهده بخش
هر جرم که رفت حسيبه لله بخش
از باد هوا آتش کین را مفروز
ما را بسر خاک رسول الله بخش

۳۲۱

می در قدح انصاف که جانست لطیف
در کالبد شیشه روانست لطیف
لایق نبود هیچ گران همدم می
جز ساغر باده کان گرانست لطیف

۴۲۲

هین صبح دمید و دامن شب شد چاک
بر خیز و صبوح کن چرائی غمناک
می نوش دلا که صبح بسیار دمد
اوروی بما کرده و ما روی خاک

۴۲۳

خیام زمانه از کسی دارد تنگ
کو در غم ایام نشیند دل تنگ
می خور تو در آبگینه با ناله چنگ
زان پیش که آبگینه آید بر سنگ

۴۲۴

از قعر حنیض خاک تا اوج زحل
کردم همه مشکلات گردون را حل
بیرون جستم ز قید هر مکر و حیل
هر بند گشاده شد مگر بند اجل

زینب کبری (ع) در روزی که در راهی بودیم زقیده بر کردی بر بندگشاده شد مگر بندگی
خدا

۴۲۵

این صورت کوزه جمله نقش است و خیال
عارف نبود هر که نداند این حال
بنشین قدح باده بنوش و خوش باش
فارغ شو ازین نقش و خیالات محال

۴۲۶

بأسرو قدی تازه تر از خرمن گل
از دست مده جام می و دامن گل
زان پیش که ناگه شود از باد اجل
پیراهن عمر تو چو پیراهن گل

۴۲۷

در سر مگذار هیچ سودای محال
می خور همه ساله ساغر مالا مال
با دختر رز نشین و عیشی میکنی
دختر بحرام به که مادر بحلال

۳۲۸

کس خلد و جحیم را ندیدست ای دل
گوئی که از آن جهان رسیدست ای دل
امید و هر اس ما بچیزی است کز آن
جز نام و نشانی نه دیدست ای دل

۳۲۹

آنروز که نیست در سر آب تا کم
زهری بود ار دهر دهد تریاکم
زهر است غم جهان و تریاقش می
تریاق خورم ز زهر نبود با کم

۳۳۰

از باده شود تکبر از سرها کم
وز باده شود گشاده بند محکم
ابلیس اگر ز باده خوردی جامی
کردی دو هزار سجده پیش آدم

۳۳۱

از خالق کردگار و از رب رحیم
نومید نیم بجرم و عصیان عظیم
گرمست و خراب خفته باشم امروز
فردا بخشد باستخوانهای رمیم

۳۳۲

افسوس که بی فایده فرسوده شدیم
وزداس سپهر سرنگون سوده شدیم
دردا و ندامتا که تا چشم زدیم
نابوده بکام خویش نابوده شدیم

۳۳۳

ای چرخ ز گردش تو خورسند نیم
آزادم کن که لایق بند نیم
گر میل تو با بیخرد و نا اهل است
من نیز چنان اهل و خردمند نیم

۳۳۴

ای دوست بیا تا بغم فردا نخوریم
وین یکدم عمر را غنیمت شمیریم
فردا که ازین دیر فنا در گذریم
با هفت هزار سالگان سر بسریم

۳۳۵

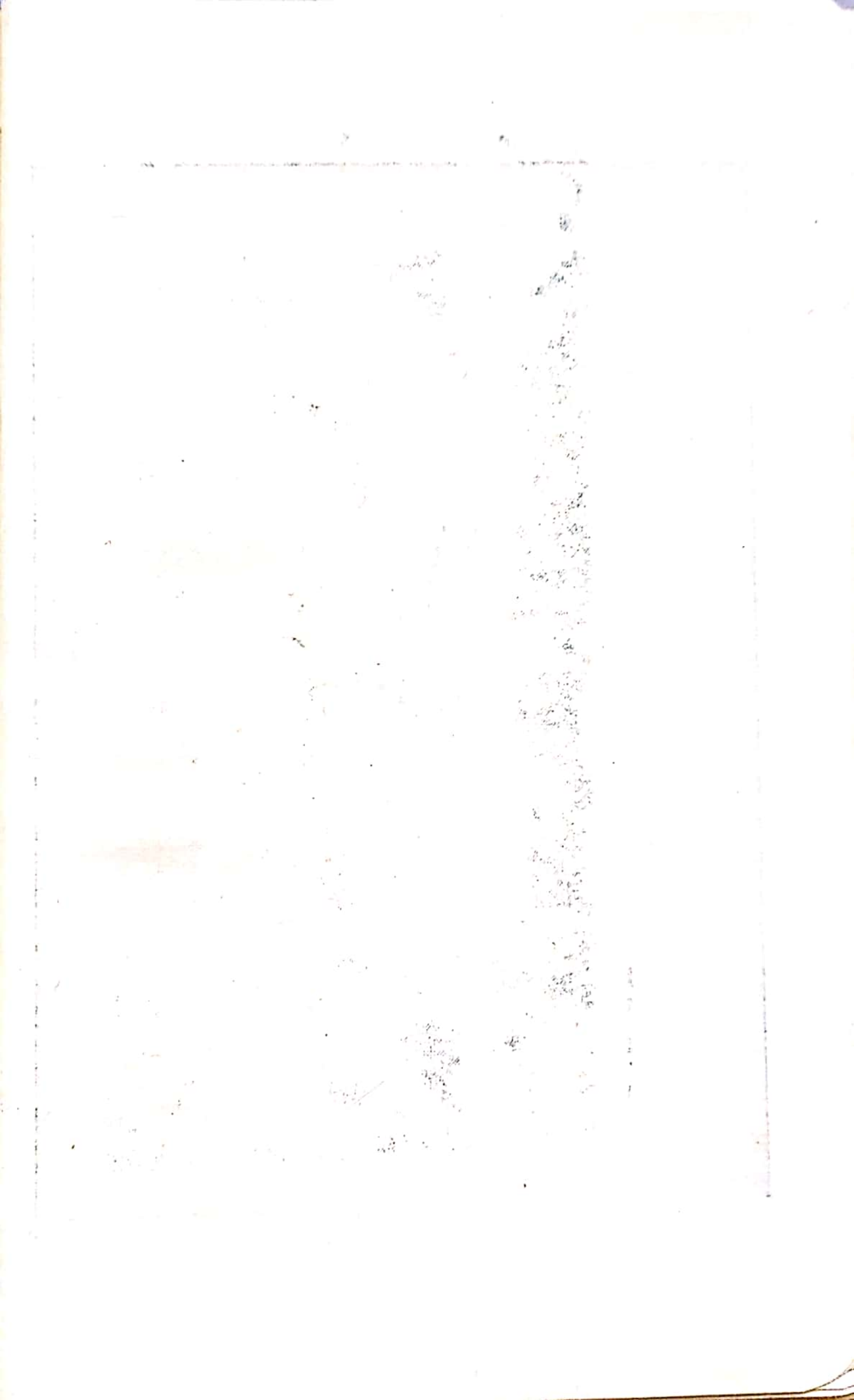
ایزد چو نخواست آنچه من خواسته ام
کی گردد راست آنچه من خواسته ام
گر هست صواب آنچه او خواسته است
بس جمله خطاست آنچه من خواسته ام

۳۳۶

ای مفتی شهر از تو پر کار تریم
با این همه مستی از تو هشدار تریم
تو خون کسان خوری و ما خون رزان
انصاف بده کدام خونخوار تریم

ای نعلی شهر از نوید کار تریم با این همه سی از نوید کار تریم تو خون کسان تو خون کسان تو خون کسان

۴۴۷

این چرخ فلک که ما در او حیرانیم
فانوس خیال از او مثالی دانیم
خورشید چراغ آن و عالم فانوس
ما چون صوریم کاندرا او گردانیم

۴۴۸

با رحمت تو من از گنه نندیشم
با توشه تو ز رنج ره نندیشم
گر لطف تو ام سفید رو گرداند
حقاً که ز نامه سیه نندیشم

۴۴۹

با نفس همیشه در نبردم چه کنم
وز کرده خویشتن بدردم چه کنم
گیرم که ز من در گذرانی بگرم
زین شرم که دیدی که چه کردم چه کنم

۴۴۰

بر خیزم و عزم باده ناب کنم
رنگ رخ خود به رنگ عتاب کنم
این عقل فضول پیشه را مستی می
بر روی زخم چنانکه در خواب کنم

۴۴۱

بر خیز و بیا که چنگ بر چنگ زنیم
می نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم
سجاده بیک پیاله می بفروشیم
وین شیشه زهد بر سر سنگ زنیم

۴۴۲

بر مفرش خاک خفتگان می بینم
در زیر زمین نهفتگان می بینم
چندانکه بصحرای عدم مینگرم
نا آمدگان و رفتگان می بینم

۴۴۳

تا چند اسیر عقل هر روزه شویم
در دهر چه صد ساله چه یک روزه شویم
در ده تو بکاسه می از آن پیش که ما
در کار که کوزه گران کوزه شویم

۴۴۴

تا ظن نبری که من بخود موجودم
یا این ره تاریک بخود پیمودم
چون بود و حقیقت من از او بوده است
من خود که بدم کجا بدم کی بودم

۴۴۵

جانا من و تو نمونه پرگاریم
سر گرچه دو کرده ایم یکتن داریم
بر نقطه روانیم کنون دایره وار
تا آخر کار سر بهم باز آریم

۳۴۶

چون نیست مقام ما در این دیر مقیم
پس بی می و معشوقه خطائست عظیم
تا کی ز قدیم و محدث ای مرد حکیم
چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

۳۴۷

در پای اجل چو من سرا فکنده شوم
وز بیخ امید عمر بر کنده شوم
ز نهار گلم بجز صراحی مکنید
شاید که ز باده پر شود زنده شوم

۳۴۸

در عشق تو صد گونه ملامت بکشم
ور بشکنم آن عهد غرامت بکشم
گر عمر وفا کند جفا های ترا
باری کم از آنکه تا قیامت بکشم

۳۴۹

در مسجد اگر چه با نیاز آمده ام
حقاً که نه از بهر نماز آمده ام
اینجا روزی سجدۀ دزدیدم
آن کهنه شده است باز باز آمده ام

۳۵۰

دل فرق نمیکند همی دانه ز دام
رائیش بمسجد است و رائیش بیجام
با این همه ما و می و معشوقه مدام
در میکند پخته به که در صومعه خام

۳۵۱

دنیا چو فناست من بجز فن نکنم
جز رای نشاط و می روشن نکنم
گویند مرا که ایزد توبه دهد
او خود ندهد و گر دهد من نکنم

۴۵۲

دوشینه پی شراب میگردیدم
افسرده گلی کنار آتش دیدم
گفتم که چه کرده که میسوزندت
گفتا نفسی در این چمن خندیدم

۴۵۳

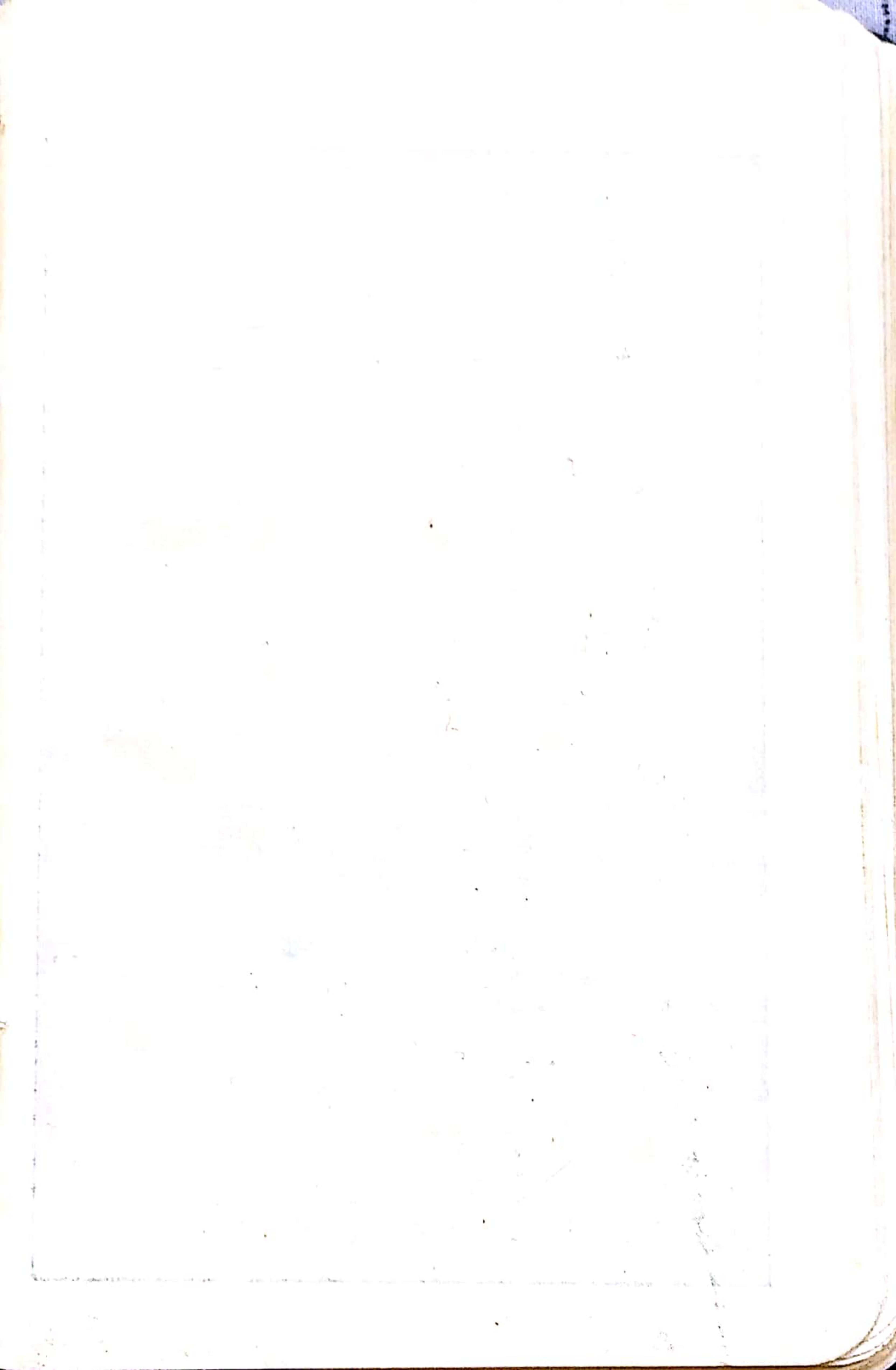
شبها گذرد که دیده بر هم نزنیم
جز جام پیایی دما دم نزنیم
خیزیم و دمی زنیم پیش از دم صبح
کاین صبح بسی دمد که ما دم نزنیم

۴۵۴

صبح است دمی بر می گلرنگ زنیم
وین شیشه نام و ننگ بر سنگ زنیم
دست از امل دراز خود باز کشیم
در زلف نگار و دامن چنگ زنیم

دوشین پی شراب میگردیدم افسرده گلی کنایه آتش دیدم گفتم که چه کرده که میوزندت گفشانفسی در این چنین خندیدم
سیام

۴۵۵

کو محرم راز تا بگویم یکدم
کز اول کار خود چه بودست آدم
محنت زده سرشته از گل غم
یکچند جهان بگشت و برداشت قدم

۴۵۶

گر من ز می مغانه مستم هستم
ور عاشق و رند و می پرستم هستم
هر طایفه ای بمن گمانی دارند
من زان خودم چنانچه هستم هستم

۴۵۷

گفتم که دگر باده گلگون نخورم
می خون رزانت دگر خون نخورم
پیر خردم گفت بجاد میگوئی
گفتم که مزاح میکنم چون نخورم

۳۵۸

گل گفت که من یوسف مصر چمنم
یاقوت گرانمایه پر زر دهنم
گفتم چو تو یوسفی نشانی بنمای
گفتا که بخون غرقه زگر پیرهنم

۳۵۹

گویند مرا که می پرستم هستم
گویند مرا فاسق و مستم هستم
در ظاهر من نگاه بسیار مکن
کاندر باطن چنانکه هستم هستم

۳۶۰

ما افسر خان و تاج کی بفروشیم
دستار و قصب بیانگ نی بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است
ناگاه پیک پیاله می بفروشیم

۴۶۱

مائیم در او فتاده چون مرغ بدام
دلخسته روزگار و آشفته مدام
سرگشته در این دایره بی در و بام
نا آمده بر مراد و نا رفته بکام

۴۶۲

ما خرقة زهد بر سر خم کردیم
وز خاک خرابات تیمم کردیم
باشد که درون میکند دریابیم
آن عمر که در مدرسه ها گم کردیم

۴۶۳

مقصود ز جمله آفرینش مائیم
در چشم خرد جوهر بینش مائیم
این دایره جهان چو انگشتری است
بی هیچ شکی نقش نگینش مائیم

۴۶۴

من باده خورم وليك مستی نكنم
الا بقدرح دراز دستی نكنم
دانی غرضم ز می پرستی چه بود
تا همچو تو خویشتن پرستی نكنم

۴۶۵

من بی می ناب زیستن نتوانم
بی باده کشید بار تن نتوانم
من بنده آن دم که ساقی گوید
يك جام دگر بگیر و من نتوانم

۴۶۶

من ظاهر نیستی و هستی دانم
من باطن هر فراز و پستی دانم
با اینهمه از دانش خود شرمم باد
گر مرتبه ای و رای مستی دانم

۳۶۷

میام بشراب ناب باشد دایم
گوشم بنی و رباب باشد دایم
گر خاک مرا کوزه گران کوزه کنند
آن کوزه پر از شراب باشد دایم

۳۶۸

هشیار نبوده ام دمی تا هستم
گر خود شب قدر است در آن شب مستم
لب بر لب جام و سینه بر سینه خم
تا روز بگردن صراحی دستم

۳۶۹

یارب تو گلم سرشته من چکنم
وین پشم و قصب تو رشته من چکنم
هر نیک و بدی که از من آید بوجود
تو بر سر من نوشته من چکنم

۳۷۰

يك چند بگودكى باستاد شدیم
يك چند ز استادی خود شاد شدیم
پایان سخن شنو که ما را چه رسید
از خاک در آمدیم و بر باد شدیم

۳۷۱

یکدست بمصحفیم و یکدست بجام
که نزد حلالیم و گهی نزد حرام
مائیم در این گنبد فیروزه رخام
نی کافر مطلق نه مسلمان تمام

۳۷۲

آن جسم پیاله بین بجان آبستن
همچون سمنی بارغوان آبستن
نی نی غلطم که باده از غایت لطف
آبی است به آتش روان آبستن

۳۷۳

آن را که وقوف است بر احوال جهان
شادی و غم جهان بر و شد یکسان
چون نیک و بد جهان بسر خواهد شد
خواهی همه در دباش و خواهی درمان

۳۷۴

از گردش این دایره بی پایان
بر خورداری دو نوع مردم را دان
یا با خبری تمام از نیک و بدش
یا بی خبری از خود و از حال جهان

۳۷۵

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من
وین حرف معما نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده گفتگوی من و تو
چون پرده بر افتد نه تو مانی و نه من

۳۷۶

اکنون که زند هزار دستان دستان
جز باده لعل از کف مستان مستان
بر خیز و بیا که گل بشادی بشکفت
روزی دوسه داد خود زبستان بستان

۳۷۷

بر خیز و مخور غم جهان گذران
بنشین و جهان بشادمانی گذران
در طبع جهان اگر وفائی بودی
نوبت بتو خود نیامدی از دگران

۳۷۸

بر سینه غم پذیر من رحمت کن
بر حال دل اسیر من رحمت کن
بر پای خرابات رو من بخشای
بر دست پیاله گیر من رحمت کن

۳۷۹

بشنو ز من ای زبده یاران کهن
دل تنگ مکن زین فلک بی سر و بن
بر گوشه عرصه سلامت بنشین
بازیچه دهر را تماشا می کن

۳۸۰

تا بتوانی خدمت رندان میکن
بنیاد نماز و روزه ویران میکن
بشنو سخن راست ز خیام ایدوست
می میخورد و ره میزن و احسان میکن

۳۸۱

چون حاصل آدمی درین شورستان
جز خوردن غصه نیست تا کندن جان
خرم دل آنکه زین جهان زود برفت
و آسوده کسی که خود نیامد بجهان

۳۸۲

رندی دیدم نشسته بر خنک زمین
نه کفر و نه اسلام و نه دنیا و نه دین
نی حق نه حقیقت نه شریعت نه یقین
اندر دو جهان کرا بود زهره این

۳۸۳

روزی که گذشت از او دگر یاد مکن
فردا که نیامدست فریاد مکن
بر نامده و گذشته بنیاد مکن
حالی خوش باش و عمر بر باد مکن

۳۸۴

زین گنبد گردنده بدافعالی بین
وز رفتن دوستان جهان خالی بین
تا بتوانی تو یک نفس خود را باش
فردا منگر دی مطلب حالی بین

۴۸۵

قومی متفکرند در مذهب و دین
جمعی متحیرند در شك و یقین
ناگاه منادئی در آیدز کمین
کای بیخبران راه نه آنست و نه این

۴۸۶

گاویست بر آسمان و نامش پروین
گاویست دگر نهفته در زیر زمین
گر بینائی چشم حقیقت بگشا
زیر و زبر دو گاو مستی خربین

۴۸۷

گر بر فلکم دست بدی چون یزدان
بر داشتی من این فلک را ز میان
وز نو فلکی دگر چنان ساختمی
کازاده بکام دل رسیدی آسان

۳۸۸

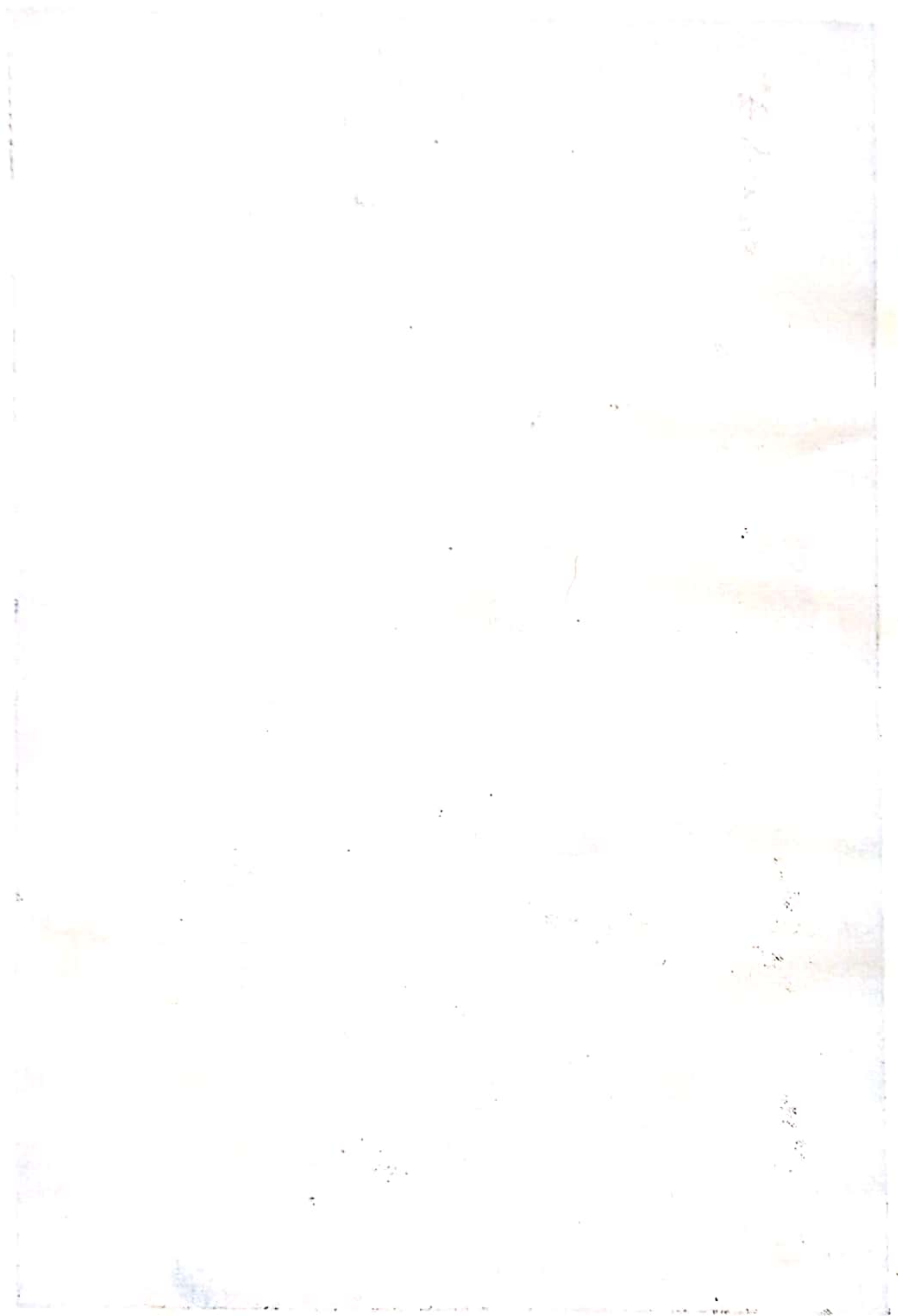
گویند مرا که می بخور کمتر از این
آخر بچه عذر بر نداری سر از این
عذرم رخ یار و بادۀ صبحدم است
انصاف بده چه عذر روشن تر از این

۳۸۹

مسکین دل دردمند دیوانه من
هشیار نشد ز عشق جانانه من
روزی که شراب عاشقی در دادند
در خون جگر زدند پیمانه من

۳۹۰

می خوردن و گردنیکوان گردیدن
به زانکه بزرگ زاهدی ورزیدن
گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود
پس روی بهشت کس نخواهد دیدن

ان قصه که چرخ می زد پیلو برد که او شهبان بنام دندی و دیدم که بر کنگر و اشش فاخته بنشیند میگفت که کو کو کو کو
خام

۴۹۱

نتوان دل شاد را بغم فرسودن
وقت خوش خود بسنگ محنت سودن
در دهر که داند که چه خواهد بودن
می باید و معشوق و بسکام آسودن

۴۹۲

آن قصر که بر چرخ همی زد پهلو
بر در که او شهان نهادندی رو
دیدیم که بر کنگره اش فاخته
بنشسته همی گفت که کو کو کو

۴۹۳

از آمدن و رفتن ما سودی کو
وز تار امید عمر ما پودی کو
چندین سر و پای نازنینان جهان
میسوزد و خاک میشود دودی کو

۳۹۴

از تن چو برفت جان پاك من و تو
خشتی دو نهند بر مغاك من و تو
وانگاه ز بهر خشت گور دگران
در کالبدی کشند خاك من و تو

۳۹۵

ای رفته بچوگان قضا هم چون گو
چپ میرو و راست میدو و هیچ مگو
کانکس که ترا فکند اندر تك و پو
او داند و او داند و او داند و او

۳۹۶

این چرخ فلک بهر هلاك من و تو
قصدی دارد بجان پاك من و تو
بر سبزه نشین پیاله کش دیر نمازند
تا سبزه برون دمد ز خاك من و تو

۴۹۷

بردار پیاله و سبو ای دلجو
برگرد بگرد سبزه زار و لب جو
کاین چرخ بسی قد بتان مهر و
صد بار پیاله کرد و صد بار سبو

۴۹۸

مائیم خریدار می کهنه و نو
وانگاه فروشنده عالم بدو جو
گفتی که پس از مرگ کجا خواهی رفت
می پیش من آرو هر کجا خواهی رو

۴۹۹

تا کرده گناه در جهان کیست بگو
آنکس که گنه نکرد چون زیست بگو
من بد کنم و تو بد مکافات دهی
پس فرق میان من و تو چیست بگو

۴۰۰

از درس علوم جمله بگریزی به
واندر سر زلف دلبر آویزی به
زان پیش که روزگار خونت ریزد
تو خون قنینه در قدح ریزی به

۴۰۱

از هر چه نه خرّ میست کوتاهی به
می هم ز کف بتان خرگاهی به
مستی و قلندری و گمراهی به
يك جرعه می ز ماه تا ماهی به

۴۰۲

اندیشه عمر بیش از شصت منه
هر جا که قدم نهی بجز مست منه
زان پیش که کاسه سرت کوزه کنند
تو کوزه ز دوش و قدح از دست منه

۴۰۳

این چرخ چو طاسیست نکون افتاده
در وی همه زیرکان زبون افتاده
در دوستی شیشه و ساغر نگرید
لب بر لب و در میانه خون افتاده

۴۰۴

بنگر ز صبا دامن گل چاک شده
بلبل ز جمال گل طربناک شده
در سایه گل نشین که بسیار این گل
از خاک برآمده است و در خاک شده

۴۰۵

پیری دیدم بخواب مستی خفته
وز گرد شعور خانه شک رفته
می خورده و مست خفته و آشفته
الله لطیف بعباده گفته

۴۰۶

تا چند ز مسجد و نماز و روزه
در میکده ها مست شو از در یوزه
خیام بخور باده که این خاک ترا
که جام کنند و گه سبو گه کوزه

۴۰۷

تا کی غم آن خورم که دارم یا نه
وین عمر بخوشدلی گذارم یا نه
یر کن قدح باده که معلوم نیست
کاین دم که فرو برم بر آرم یا نه

۴۰۸

تن در غم روزگار بیداد مده
ما را ز غم گذشتگان یاد مده
دل جز بسر زلف پریزاد مده
بی باده مباش و عمر بر باد مده

۴۰۹

چند از پی حرص و آرتن فرسوده
ای دوست روی گرد جهان بیهوده
رفتند و رویم و دیگر آیند و روند
یکدم بمراد خویشتن نا بوده

۴۱۰

دانی زچه روی او فتادست و چه راه
آزادی سرو و سوسن اندر افواه
کاین دارد ده زبان ولیکن خاموش
و آنراست دو صد دست ولیکن کوتاه

۴۱۱

دنیا بمراد رانده گیر آخر چه
وین نامه عمر خوانده گیر آخر چه
گیرم که بکام دل بماندی صد سال
صد سال دگر بمانده گیر آخر چه

۴۱۲

زان می که مرا قوت روانست بده
زان گر چه سرم بسی گرانست بده
بر نه بکفم قدح که دهر افسانه است
وین عمر چو بادی گذرانست بده

۴۱۳

فریاد که عمر رفت بر بیهوده
هم لقمه حرام و هم نفس آلوده
فرموده نا کرده سیه روزم کرد
فریاد ز کرده های نا فرموده

۴۱۴

نقشی است که بر وجود ما ریخته
صد بوالعجیبی ز ما بر انگیزته
من زان به ازین نمیتوانم بودن
کز بوته مرا چنین بیرون ریخته

۴۱۵

آن به که ز جام باده دل شاد کنی
وز نامده و گذشته کم یاد کنی
وین عاریتی روان زندانی را
یک لحظه ز بند عقل آزاد کنی

۴۱۶

آن مایه ز دنیا که خوری یا پوشی
معدوری اگر در طلبش میکوشی
باقی همه رایگان نیرزد هشدار
تا عمر گرانمایه بدان نفروشی

۴۱۷

آنها که ز پیش رفته اند ای ساقی
در خاک غرور خفته اند ای ساقی
رو باده خور و حقیقت از من بشنو
باد است هر آنچه گفته اند ای ساقی

۴۱۸

ابریق می مرا شکستی ربی
بر من در عیش را ببستی ربی
بر خاک بریختی می ناب مرا
خاکم بدهن مگر تو مستی ربی

۴۱۹

از آمدن بهار و از رفتن دی
اوراق وجود ما همی گردد طی
می خورم خوراندوه که فرمود حکیم
غمهای جهان چو زهر و تریاقش می

۴۲۰

از دفتر عمر برگرفتم فالی
ناگاه ز سوز سینه صاحب حالی
میگفت: خوشا کسیکه اندر براو
یار است چوماهی و شبی چون سالی

۴۲۱

از مطبخ دنیا تو همه دود خوری
تا چند غم بوده و نابود خوری
دنیا که بر اهل او زیانیست عظیم
گر ترک زیان کنی همه سود خوری

۴۲۲

افتاده مرا بامی و مستی کاری
خلقم بیچه میکند ملامت باری
ایکاش که هر حرام مستی دادی
تا من بجهان ندیدمی هشیاری

۴۲۳

ای آنکه نتیجه چهار و هفتی
وز هفت و چهار دایم اندر تفتی
می خور که هزار بار بیشتر گفتم
باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی

۴۲۴

ای باده تو شربت من رسوائی
چندان بخورم ترا من شیدائی
کز دور مرا هر که ببیند گوید
ای خواجه شراب از کجا می آئی

۴۲۵

ای باده خوشگوار در جام بهی
بر پای خرد تمام بند و گرهی
هر کس که ز تو خورد امانش ندهی
تا گوهر او بر کف دستش ننهی

۴۲۶

ای چرخ دلم همیشه غمناک کنی
پیراهن خوشدلی من چاک کنی
بادی که بمن وزد تو آتش کنیش
آبی که خورم در دهنم خاک کنی

۴۲۷

ایچرخ همه خسیس را چیز دهی
گر مابه و آسیا و کاریز دهی
آزاده بنان شب گروگان بنهد
شاید که بر این چنین فلک تیز دهی

۴۲۸

ای دل تو به ادراک معما نرسی
در نکته زیر کان دانا نرسی
این جا ز می لعل بهشتی میساز
کانجا که بهشتت رسی یا نرسی

۴۲۹

ای دل ز غبار جسم اگر پاک شوی
تو روح مجرّدی بر افلاک شوی
عرش است نشیمن تو شرمهت بادا
کائی و مقیم خطه خاک شوی

۴۳۰

ای دهر بکرده های خود معترفی
در زاویه جور و ستم معتکفی
نعمت بخسان دهی و رحمت بکسان
زین هر دو برون نه خری یا خرفی

۴۳۱

ای سوخته سوخته سوختنی
وی آتش دوزخ از تو افروختنی
تا کی گوئی که بر عمر رحمت کن
حق را تو کجا و رحمت آموختنی

۴۳۲

ایکاش که جای آرمیدن بودی
یا این ره دور را رسیدن بودی
کاش از پی صد هزار سال از دل خاک
چون سبزه امید بردمیدن بودی

۴۳۳

با من تو هر آنچه گوئی از کین گوئی
بیوسته مرا ملحد و بیدین گوئی
من خود مقرر بدانچه گوئی لیکن
انصاف بده ترا رسد کاین گوئی

۴۳۴

بر چه بر چه ز جامه خواب ای ساقی
در ده در ده شراب نساب ای ساقی
زان پیش که از کاسه سر کوزه کنند
از کوزه بکاسه کن شراب ای ساقی

۴۳۵

بر رهگذرم هزار جا دام نهی
گوئی که بگیرمت اگر گام نهی
يك ذره جهان ز حکم تو خالی نیست
حکمم تو کنی و عاصیم نام نهی

۴۳۶

بر سنگ زدم دوش سبوی کاشی
سر هست بدم که کردم این اوباشی
با من بزبان حال میگفت سبو
من چون تو بدم تو نیز چون من باشی

۴۳۷

بر کوزه گری پریر کردم گزری
از خاک همی نمود هر دم هنری
من دیدم اگر ندید هر بی خبری
خاک پدرم در کف هر کوزه گری

۴۳۸

بر گیر ز خود حسابی اربا خبری
کاوّل تو چه آوری و آخر چه بری
گوئی نخورم باده که می باید مرد
میباید مرد اگر خوری یا نخوری

۴۳۹

پیری دیدم بخانه خمّاری
گفتم نکنی ز رفتگان اخباری
گفتا: می خور که همچو ما بسیاری
رفتند و خبر باز نیامد باری

۴۴۰

تا چند حدیث پنج و چار ای ساقی
مشکل چه یکی چه صد هزار ای ساقی
خاکیم همه چنگ ساز ای مطرب
بادیم همه بساده بیار ای ساقی

۴۴۱

تا چند ز یاسین و برات ای ساقی
بنویس بمیخانه برات ای ساقی
روزی که برات ما بمیخانه برند
آنروز به از شب برات ای ساقی

۴۴۲

تا در تن تست استخوان و رگ و پی
از خانه تقدیر منه بیرون پی
گردن منه ار خصم بود رستم زال
منت مکش اردوست بود حاتم طی

۴۴۳

تا کی ز غم زمانه محزون باشی
با چشم پر آب و دل پر خون باشی
می نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش
زان پیش کزین دایره بیرون باشی

۴۴۴

تن زن چو بزیر فلک بی باکی
می نوش چو در جهان آفت ناکی
چون اول و آخرت بجز خاکی نیست
انگار که بر خاک نشی در خاکی

۴۴۵

تنگی می لعل خواهم و دیوانی
سدّ رمقی باید و نصف نانی
وانگه من و تو نشسته در ویرانی
خوشر بود آن ز ملک سلطانی

۴۴۶

جز راه قلندران میخانه میوی
جز باده و جز سماع و جز یار مجوی
بر کف قدح باده و بردوش سبو
می نوش کن ای نگار و بیهوده مگوی

۴۴۷

چندانکه نگاه میکنم هر سوئی
در باغ روانست ز کوثر جوئی
صحرا چو بهشتت زدوزخ کم گوی
بنشین به بهشت با بهشتی روئی

۴۴۸

چندین غم بیهوده مخور شاد بزی
و ندر ره بیداد تو بساداد بزی
چون آخر کار این جهان نیستی است
انگار که هستی و آزاد بزی

۴۴۹

چون آگهی ای پسر زهر اسراری
چندین چه خوری بیهوده هر تیماری
چون می نرود باختیارت کاری
خوش باش درین نفس که هستی باری

۴۵۰

چون می ندهد اجل امان ای ساقی
در ده قدح شراب هان ای ساقی
غم خوردن بیهوده نه کار دل ماست
با این دوسه روزه در جهان ای ساقی

۴۵۱

چون هست زمانه در شتاب ای ساقی
بر نه بگفم جام شراب ای ساقی
هنگام صبح قفل از در بگشای
می ده که بر آمد آفتاب ای ساقی

۴۵۲

خواهی که اساس عمر محکم یابی
یک چند بعالم دل خرم یابی
فارغ منشین ز خوردن باده صاف
تا لذت عمر خود دمام یابی

۴۵۳

خوش باش که پخته اند سودای تودی
ایمن شده از همه تمنای تودی
تو شاد بزی که بی تقاضای تودی
دادند قرار کار فردای تودی

۴۵۴

دانی که سپیده دم خروس سحری
هر لحظه چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آئینه صبح
کز عمر شبی گذشت و تو بیخبری

۴۵۵

در ده می لعل لاله کون صافی
بکشا ز گلوی شیشه خون صافی
کامروز برون ز جام می نیست مرا
يك محرم پاك اندرون صافی

۴۵۶

در ده می لعل مشکبو ای ساقی
تا باز رهم ز گفتگو ای ساقی
يك کوزه می بده از آن پیش که دهر
خاك من و تو کند سبو ای ساقی

در ده می لعل شکبوی ساقی تا بازر هم ز گفتگوی ساقی یک کوزه می بده از این پیش خاک آتش تو کند سوای ساقی
 پیام

وہاں کہ کوڑھ کری کر دم را در پای میخ دیدم شاه و سیا
سینگر و دلیر کوڑھ را در دست از گدایا و شاه و اندر دست
گدایا

۴۵۷

در سنگ اگر شوی چونار ایساقی
هم آب اجل کند گذار ای ساقی
خاکست جهان غزل بگو ای مطرب
با دست نفس باده بیار ای ساقی

۴۵۸

در کار که کوزه گری کردم رای
در پایه چرخ دیدم استاد پپای
میکرد دایر کوزه را دسته و سر
از کله پادشاه و از دست گدای

۴۵۹

در گوش دلم گفت فلک پنهانی
حکمی که قضا بود ز من میدانی
در گردش خویش اگر مرادست بدی
خود را برهاند می ز سرگردانی

۴۶۰

رو بیخبری گزین اگر با خبری
تا از کف مستان ازل باده خوری
تو بیخبری بیخبری کار تو نیست
هر بیخبری را نرسد بیخبری

۴۶۱

زان کوزه می که نیست دروی ضرری
پر کن قدحی بخور بمن ده دگری
زان پیشترای صنم که در رهگذری
خاک من و تو کوزه کند کوزه گری

۴۶۲

زنهار کنون که میتوانی باری
ببردار ز خاطر عزیزان باری
کاین مملکت حسن نماید جاوید
از دست تو هم برون رود یکباری

زانگوزه می گفت دی صبر بر کن قدحی بخور بمن ده گری زان شیرازی صنم که در بر بگردد خاک من و تو کوزه کند کوزه گری
خاتم

1870

1871

1872

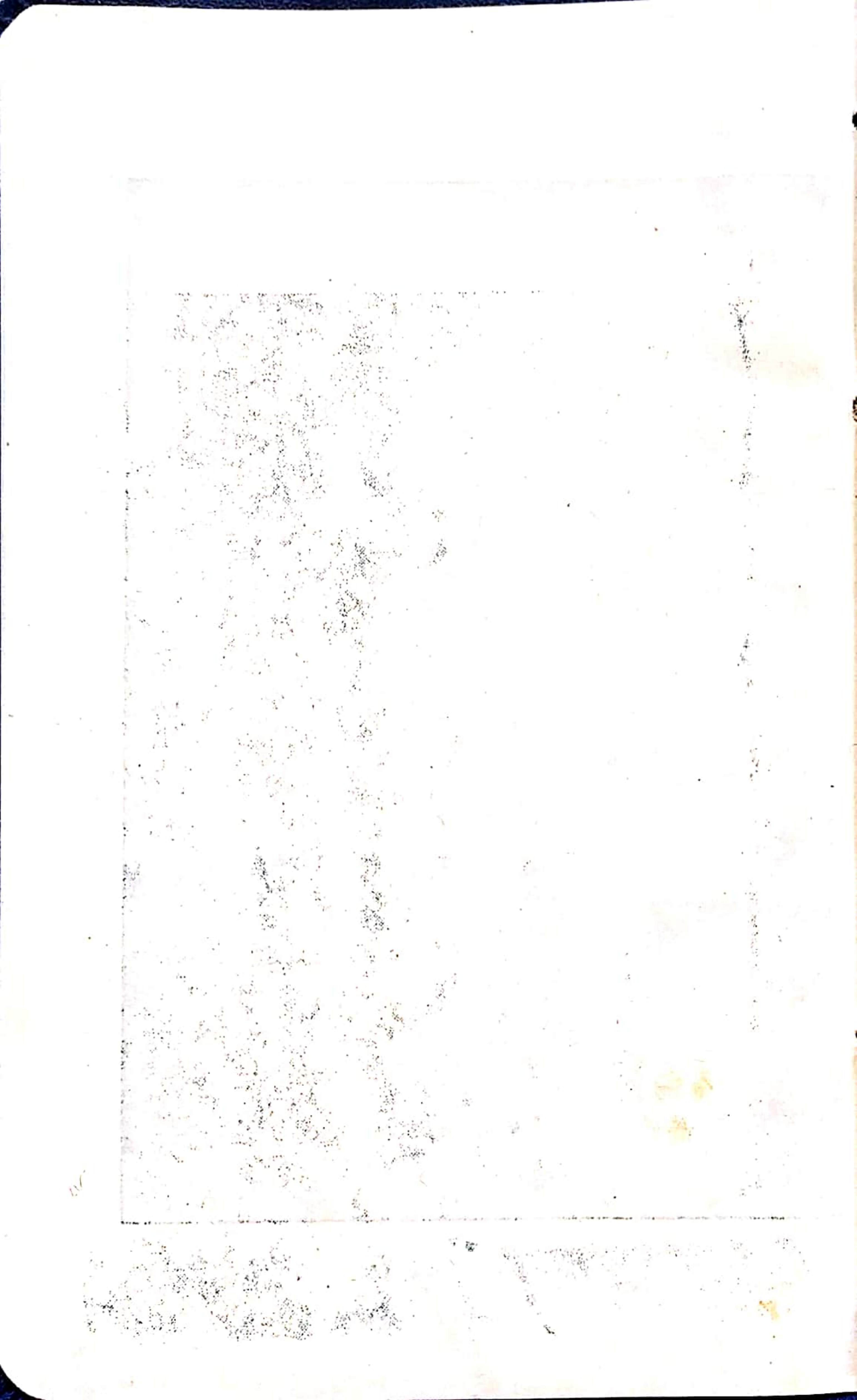
1873

1874

1875

1876

1877

شهری نیرنی فاشنه گوانی هر خطه بی هم یک کسی هستی کوهلای شیشه بر کوهی کوهی و تو دنیا که عینای شیشه

۴۶۳

سازنده کار مُرده و زنده توئی
دارنده این چرخ پراکنده توئی
من گرچه بدم خواهه این بنده توئی
کس را چه گنه چو آفریننده توئی

۴۶۴

شمعت و شراب و ماهتاب ایساقی
در شیشه می چو لعل ناب ایساقی
از خاک نگو این دل پر آتش را
بر باد مده بیار آب ای ساقی

۴۶۵

شیخی بزنی فاحشه گفتا مستی
هر لحظه بدام یک کسی یا بستی
گفتا: شیخا هر آنچه گوئی هستم
اما تو چنانکه مینمائی هستی

۴۶۶

صبحی خوش و خرم است خیز ایساقی
در شیشه کن آن شراب از شب باقی
جامی به من آر و دم غنیمت میدان
فردا چو رسد تو نیز خشت طاقی

۴۶۷

عالم همه گرچه گوی گردد بکوی
بر من که خراب خفته باشم بجوی
دوشم بخرابات گرو میگردند
خمار همیگفت که نیکو گروی

۴۶۸

گر آمدنم بخود بدی نامدمی
ور نیز شدن بمن بدی کی شد می
به زان بدی که اندرین دیر خراب
نه آمدمی ، نه شدمی ، نه بدمی

۴۶۹

گر دست دهد ز مغز گندم نانی
وز می کدوئی ز گوسفندی رانی
با ماه رخی نشسته در ویرانی
عیشی بود آن نه حد هر سلطانی

۴۷۰

گر روی زمین بجمله آباد کنی
چندان نبود که خاطری شاد کنی
گر بنده کنی ز لطف آزادی را
بہتر کہ هزار بنده آزاد کنی

۴۷۱

گر زانکہ بدست افتد از می دومی
می نوش بہر محفل و ہر انجمنی
کان کس کہ جهان کرد فراغت دارد
از سببت چون توئی و ریش چومنی

۴۷۲

گر شهره شوی بشهر شرّ النَّاسی
ورگوشه نشین شوی همه وسواسی
به زان نبود گر خضر و الیاسی
کس نشناسد ترا تو کس نشناسی

۴۷۳

گر هست ترا درین جهان دسترسی
ز نهار مزن بی می و ساقی نفسی
پیش از من و تو بیازمودند بسی
دنیا نکند کرای آزار کسی

۴۷۴

گویند مخور می که بلاکش باشی
در روز مکافات در آتش باشی
این هست ولی زهر دو عالم بهتر
این یکدمه گز شراب سرخوش باشی

۴۷۵

ماومی و معشوق و صبوح ایساقی
از ما ناید توبه نصوح ای ساقی
تا کی خوانی قصه نوح ایساقی
پیش آر سبک راحت روح ایساقی

۴۷۶

من ترك همه کردم و ترك می نی
از جمله گریز پا شدم از وی نی
آیا بود آنکه من مسلمان کردم
پس ترك می مغانه کردن می هی

۴۷۷

هان تا برمستان بدرشتی نشوی
یا از در نیکوان بزشتی نشوی
می خور که بخوردن و بنا خوردن می
گر آلت دوزخی بهشتی نشوی

۴۷۸

هان کوزه گرا بیای اگر هشیاری
تا چند کنی بر گل آدم خواری
انگشت فریدون و کف کیخسرو
بر چرخ نهاده ای چه می پنداری

۴۷۹

هنگام صبوح ای صنم فرخ پی
بر ساز ترانه ای و پیش آورمی
کافکنند بخاک صد هزاران جم و کی
این آمدن تیرمه و رفتن دی

۴۸۰

یارب بگشای بر من از رزق دری
بی منت مخلوق رسان ما حضری
از باده چنان مست نگه دار مرا
کز بیخبری نباشدم درد سری

پایان رباعیات

RUBA'IYYAT
OF
OMAR KHAYYAM

KHAVAR BOOK STORE